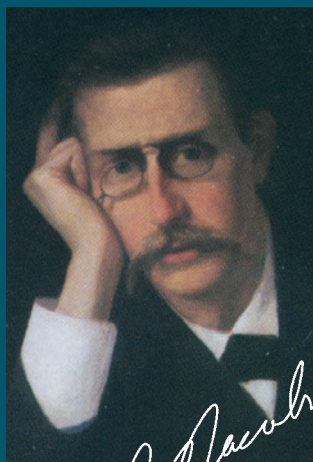

JACOBSENIANA

SKRIFTER FRA J. P. JACOBSEN SELSKABET

J. P. Jacobsen.

JACOBSENIANA

Skrifter fra J. P. Jacobsen Selskabet

Nr. 14, 2020

Udgiver:

J. P. Jacobsen Selskabet, Thisted Museum, Jernbanegade 4, 7700 Thisted
samt Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet,
Langelandsgade 139, 8000 Århus C

Redaktion:

Jørn Erslev Andersen og Svend Sørensen

Dtp:

Karin S. Fredsøe, Tilde Grafisk

Tryk:

Fjerritslev Tryk

Oplag:

250

© J. P. Jacobsen Selskabet og forfatterne

ISBN 978-87-88945-72-0

Gratis for medlemmer af J. P. Jacobsen Selskabet.

Kan i begrænset omfang rekvireres ved henvendelse til J. P. Jacobsen
Selskabet, Thisted Museum, Jernbanegade 4, 7700 Thisted

Elektronisk udgave på J. P. Jacobsen Selskabets hjemmeside:
www.jpjselskabet.dk

FORORD

Jacobseniana nr. 14 indledes med fokus på det aktuelle. Dy Plambecks roman *Til min søster* fra 2019 anmeldes af Jørn Erslev Andersen, der er lektor i æstetik, kultur og litteratur ved Aarhus Universitet. Han har i mange år været med i bestyrelsen for J. P. Jacobsen Selskabet, og han har siddet i redaktionen af Jacobseniana siden starten i 2006.

Maleren Emil Nolde har også været aktuel i 2019, idet hans politiske ståsted har været genstand for mediernes opmærksomhed. Han besøgte Jacobsens gravsted i Thisted i 1921. Besøget er omtalt i Noldes erindringer, men ikke medtaget i den danske udgave. Det skriver Ernst-Ullrich Pinkert om i artiklen *For en kort bemærkning: Emil Nolde ved Jacobsens grav*. Artiklens forfatter er dr.phil. og som docent emeritus tilknyttet Aalborg Universitets Institut for Kultur og Læring.

Aktuel er også Karl-Ludwig Barkhausens lille bog *Jens Peter Jacobsen im Spiegel der deutschen Literatur*. Den omtales af Michael Riber Jørgensen, der er nyere tids inspektør ved Museum Thy.

Det er tradition, at der holdes foredrag ved Selskabets generalforsamling på digterens fødselsdag den 7. april. I 2019 var der tale om ikke mindre end tre foredrag med Else Bisgaard, Poul Bangsgaard og Svend Sørensen som foredragsholdere. De handlede om J. P. Jacobsens tilknytning til Thy, et emne som også blev behandlet i en studiekreds tidligere på året. Disse foredrag har affødt tre artikler.

I annoncen til disse foredrag var overskriften »Døre til J. P. Jacobsen«. Poul Bangsgaard tog det meget bogstaveligt og mødte op med et stykke af døren fra J. P. Jacobsens barndomshjem. Det er blevet til artiklen *Thisteddreng og dørhåndtag*. Poul Bangsgaard er mangeårigt medlem af Selskabets bestyrelse. Han er magister i litteraturvidenskab med James Joyce som speciale. Siden ungdomsårene i Thisted har han interesseret sig for J. P. Jacobsen og skrevet kronikker og universitetsopgaver om Jacobsens liv og forfatterskab.

På hvilke måder figurerer hjemegnen i Jacobsens litteratur? Else Bisgaards svar på dette spørgsmål er blevet til artikel *Thy i hans litteratur*. Else Bisgaard er lektor i dansk og religion ved Thy-Mors HF & VUC. Har siden 2003 siddet i bestyrelsen for J. P. Jacobsen Selskabet.

På generalforsamlingen fortalte Svend Sørensen om J. P. Jacobsens familie. Det er et ret omfattende emne, så han har her i Jacobseniana koncentreret sig om broderen William. Artiklens forfatter er læreruddannet med dansk og historie som linjefag. Han er seniormedarbejder ved Museum Thy, hvor han i 40 havde sit virke som museumspædagog. Har siden 2000 været formand for J. P. Jacobsen Selskabet.

Det lokale tema på generalforsamlingen i april blev i maj fulgt op af en udflugt. Den omtales af Ib Nord Nielsen, der er tidligere klitplanter og projektleder under arbejdet med at få oprettet Nationalpark Thy. Han er nyvalgt medlem i J. P. Jacobsen Selskabets bestyrelse.

Jacobseniana nr. 14 afsluttes med en beskrivelse af endnu et ven-skab. Denne gang ikke i familien, men i vennekredsen, nærmere betegnet Hans S. Vodskov. Artiklen *Et venskab* er skrevet af Per Jacobsen, der 1968-2005 var lektor ved Slavisk Institut ved Københavns Universitet med sydslaviske sprog og litteraturer som område. I dag er han bosat i Sydthy og deltager i J. P. Jacobsen Selskabets arrangementer.

Redaktionen

Jørn Erslev Andersen

Anna, Jens Peter og retten til sin egen stemme

Dy Plambecks roman *Til min søster* (Gyldendal, 2019) åbner for nye perspektiver på forståelsen af Anna Michelsens historie og J. P. Jacobsens brug af den.

Dy Plambecks roman *Til min søster* hører klart til blandt de bedste danske romaner fra sidste år, ingen tvivl om det. Den er stilistisk og tematisk velkørende og skrevet med rå litterær verve uden nervøs skelen til verserende litterære trends.

I netpublikationen *Literary Hub* bemærkede den norske forfatter Karl Ove Knausgaard den 30. september sidste år i en nylæsning af Jon Fosses værker, at al god litteratur vedrører tilstedeværelsen af en menneskelig ånd i det skrevne. Det handler ikke om stil eller form, tema eller indhold, men om genklangen i os af et bestemt individs skrivemåde. Han tilføjer, at den litteratur, der holder vand, aldrig glider i et med socialsfærens konforme sprog, der forskelsløst tilpasser sig alt, tværtimod. Det er præcist dette, der kendetegner Plambecks roman, at der mærkes en unik og ubestikkelig ånd eller stemme, akkurat som dette jo også kendetegner J. P. Jacobsens værker, hvilket hun selv i et andet perspektiv tidligere har været inde på i et essay i *Jacobseniana*. Det er måske derfor heller ingen tilfældighed, at det netop er J. P. Jacobsens bekendtskab med ungdomsveninden Anna Michelsen fra Thisted, der indgår i plottet i *Til min søster*, hvori dette som kvinde at få frtaget retten til sin egen stemme og historie hudflettes.

Romanen foregår i nutiden og fortæller realistisk, korporligt og stærkt om en fødsels fysiske og mentale smerte og indvirkning på kroppen og om vold, sex, kærlighed, jagt, våben, druk, vintage biler og

akademisk forskning. Aya er romanens fortæller, der under sin graviditet koldsindigt er blevet forladt af barnets fader. Søsteren Andrea er mærket fysisk og mentalt af et særdeles voldeligt samliv med en rendyrket psykopat. De to søstres opvækst og historier erindres gennem et veltilrettelagt flow af tilbageblik i løbet af fortællingen, der forløber fra Ayas fødsel af datteren Nola og søsterens nylige brud med den voldelige samlever og frem til og med deres fælles tur til Sverige, hvor Aya skal deltage i en historikerkonference og Andrea være chauffør og se efter Nola.

I fortællingen indgår Anna Michelsens heftige reaktion i et brev til J. P. Jacobsen over hans fiktive beskrivelse af den 14-årige Marie Grubbes erotiske lidenskaber i lysthaven på herregården på Tjele i optakten til romanen *Fru Marie Grubbe*. Hun reagerede stærkt på dette, at Jacobsen efter hendes mening respektløst havde udnyttet indtryk fra hendes egen væremåde i pubertetstiden i Thisted som inspiration for episoderne i lysthaven, tilmed i en usædelig og ateistisk roman og dermed i et efter hendes opfattelse syndigt perspektiv, hvilket bød hendes stærke gudstro imod. Plambeck giver et bud på denne historie, som formidles gennem historikeren Ayas arkivstudier under udarbejdelsen af foredraget til den videnskabelige konference.

Plambeck trækker i fortællingen herom på egne grundige arkivstudier af Anna og Peters digte og deres brevvekslinger samt den psykiatriske journal fra Annas 42 år som patient på Sct. Hans Hospital, hvor hun siden 1882 i en alder af 35 år til sin død i 1924 var indlagt med skizofreni. Studierne kaster nyt lys både over Anna Michelsens skæbne og retten til som kvinde at blive hørt og definere sit eget liv. Men det er primært en relevant og stærk fiktion, hvor Anna Michelsen og J. P. Jacobsens fælles historie og Annas tilværelse på hospitalet naturligvis er tilpasset romanens grundtema. Dy Plambeck skriver fint herom i Månedens Essay i nettidsskriftet *Dansk PEN* den 7. august 2019.¹

1 <https://danskpen.dk/maanedens-essay-2/>

Romanens perspektivrige og empatiske inddragelse af Annas historie er en god anledning til at genoverveje forholdet mellem de to historiske personer og emnet om litterær inspiration, idet Plambeck jo direkte og med kildereferencer, som er nævnt i romanens efterskrift, benytter sig af Anna Michelsen og J. P. Jacobsens særdeles private forhold i fiktionens tjeneste. Denne genovervejelse kan her kun antydes, men søges fulgt op og uddybet ved en senere lejlighed.

Brevmaterialet og de digte af egen herkomst, som Anna og Peter udvekslede med hinanden, er kendt stof. Derimod er journalen fra Sct. Hans Hospital ikke tidligere blevet omtalt og citeret så fyldigt som i *Til min søster*. Den citeres mindre fyldigt i Brita Felländers saglige, grundige og oplysende artikel, »Anna Michelsen och J. P. Jacobsens ungdomskris«, fra *Danske Studier* årgang 1939,² der stadigvæk må siges at være den bedste og mest nøgterne beskrivelse af materialet og omstændighederne. Felländer, der er bedst kendt som Jacobsen-læser under navnet Brita Tigerschiöld,³ er naturligvis bredere og mere nuanceret, end romanforfatteren Plambeck kan være det i sin fiktive fremstilling af forholdet mellem Anna og Peter. Felländers kildemateriale rækker ud over deres interne forhold og ind i de sociale og familiære kontekster, som har haft indflydelse på deres liv, både sammen og hver for sig.

Man har traditionelt haft synsvinklen placeret hos J. P. Jacobsen, men Plambeck vender det naturligvis i sagens tjeneste om, så det nu er Anna Michelsens historie, der er i forgrunden, mens J. P. Jacobsen får lov at spille andenviolin. Derved lander han uvægerligt et sted i periferien af romanens hovedgruppe af de mandlige aktører, der er stilerede som varianter af maskulin narcissisme, vold og kvindefjendskhed. Undtaget herfra er en mekaniker og bilforhandler i søstrenes barndomsby, der stikker ud herfra ved helt modsat at fremstå som en idealiseret mandetype.

2 <https://danskstudier.files.wordpress.com/2018/06/1939.pdf>

3 J. P. Jacobsen och hans roman »Niels Lyhne« (1945)

Børnene i familien Michelsen: Hans Peter, Anna og Emma til højre. Indsat i en medaljon med en indre højde på 5 cm. På den anden side er der et billede af faderen, så smykket har uden tvivl været båret af Jensine Michelsen. Findes i Museum Thys samling.

Hovedgruppen af maskuline aktører beskrives performativt og psykologisk som dyssociale og/eller kvindefjendske personlighedstyper. Lidt mere nuanceret forholder det sig med de kvindelige aktører, hvor Aya og Andrea portrætteres som mere sammensatte og uforudsigelige end flertallet af mændene, herunder at også de momentant kan

overfaldes af voldstanker, psykologisk afmagt og irrationelle følelsesreaktioner. Dette er naturligvis bestemt af romanens fortælleperspektiv og narrative indretninger.

Asta Olivia Nordenhof har i romanen *Penge på lommen* (Basilisk, 2020) en lidt anden og mere nuanceret og kompleks psykologisk beskrivelse af samspillet mellem sin fortællings personer og deres uforudsigelige adfærd, handlinger og tanker. Her er det ikke primært drifter, individuelle karaktertræk og begær, der producerer elendighed, fortvivlelse, vold og svigt, derimod basalt set kapitalismens fremmedgørende sociale og systemiske prioritering af penge frem for menneskeliv.

Lad os prøve at føje et sådant relativiserende blik på Plambecks fiktionære analyse af forholdet mellem Anna og Peter og, især, af personen Anna Michelsen, det vil sige uden hensigt om entydigt at placere skyld eller ansvar på deres kærligheds- og trosforviklinger i relation til køn, psykologisk habitus og skizofreni, men samtidig i respekt for Plambecks forståelse af Anna, som klart nok er i fokus i romanen.

Den suverænt mest nøgterne og indsigtsfulde kortlægning af forholdet findes som nævnt hos Brita Felländer, den mest overfladiske hos Anna Linck, mens Aage Knudsen og Frederik Nielsen psykologiserer overgribende og objektiverende på forholdet. Kvindefjendske kommentarer præger desværre flertallet af de mandlige Jacobsen-læseres fremstillinger, som der gives en god oversigt over i Aage Knudsens monografi *J. P. Jacobsen i hans Digtning* fra 1950 og som Plambeck angiver som sin hovedreference. Aya har derfor ret, når hun på et centralt sted i romanen i relation til hendes stærke indlevelse i Anna Michelsens tekster og skæbne bemærker, at bøgerne »tegnede et billede af hende [Anna Michelsen] som en hysterisk, meget religiøs, alvorlig og fysisk svag kvinde. Et billede, der ikke stemmer overens med den kvinde, som jeg havde lært at kende gennem hendes breve«.

Det er samtidig og i et lidt andet perspektiv, end hos Plambeck, heller ikke vanskeligt at forstå Anna og Peters gensidige forståelse og

hengivenhed som funderet i eller bestemt af, at de er *fælles om på hver deres måde at afvige kraftigt fra omverdenens krav og forventninger*, der hårdhændet modsætter sig deres delte melankoli og tendens til dagdrømmeri, tilbagetrukkethed og kunstnerisk udfoldelse. Det fører til en gensidig forståelse mellem dem, ind til hun for alvor bliver grebet af sin gudstro, mens Peter helt modsat anlægger en forskers distancerede og en digters indlevede blik på verden (*voir venir les choses*). Han trækker sig fra hendes religiøse anfægtelser og forsøg på at overbevise ham om sin gudstro. Intet kompromis er muligt. Dertil kommer, at også deres mødre er på kollisionskurs, primært på grund af Peters uddannelsesmæssige slendrian, som Anna og hendes forstående mor af Peters mor beskyldes for at befordre.

At Jacobsen benytter sig af Anna som litterært forlæg er vel næppe mere koldsindigt og kynisk, end hvad man ser rigtig mange steder, både i aktuel litteratur (ikke mindst jo i den såkaldte autofiktion) og hos klassikerne, hvor det bestemt ikke er en ukendt sport at kalkere fiktive personer i en fortælling efter mennesker af kød og blod. Det usædvanlige er, at Anna reagerer heftigt på det i et brev, som er blevet offentligt eje. At hun rigtignok bliver frataget retten til sin egen historie, og at hendes stemme forbliver uhørt, skyldes en lang række komplekse forhold, der rækker langt ud over Jacobsens fiktive portrætter og hendes relation til ham.

Men hvad siger det om Jacobsen? At han er sadomasochist (Fr. Nielsen) eller en kynisk kunstner? Måske kan man forstå portrætterne af Bartholine Lyhne, Asali og den unge Marie Grubbe i hhv. *Niels Lyhne*, »Hervert Sperring« og *Fru Marie Grubbe* som en slags sublimerede eller transformerende kærlighedserklæringer til Anna. Intet af alt dette kan vi vide med sikkerhed. Men at J. P. Jacobsen sender *Fru Marie Grubbe* til Anna Michelsen kunne akkurat lige så godt være i respekt for og ligeværdig anerkendelse af hende og ikke, som det ofte udlægges, det modsatte. Jeg er med andre ord ikke på det foreliggende receptionshistoriske grundlag overbevist om, at Jacobsen nogensinde

Anna Michelsen. Miniaturebillede med en højde på 2 cm. Opbevaret sammen med andre fotos i et halssmykke, der findes i Museum Thys samling.

opfattede Anna Michelsen som en hysterisk kvinde, sådan som hun næsten altid beskrives af de mandlige Jacobsen-læsere i receptionshistorien, men altså ikke af Felländer og Plambeck.

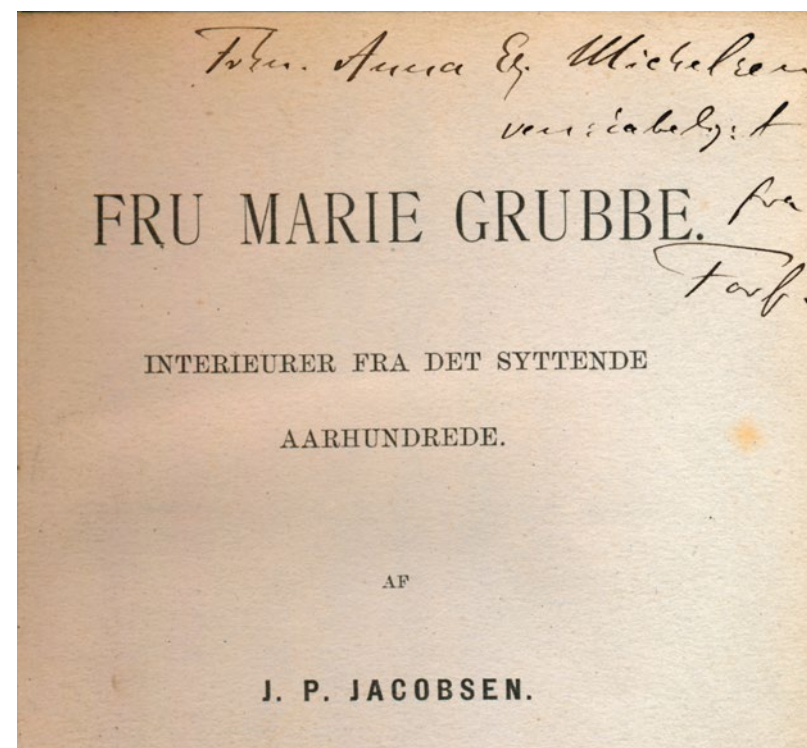
Jacobsen er jo i hvert fald ikke herre over hendes reaktion og har ikke på det tidspunkt kontakt til hende. At fremsendelsen af romanen skulle have været årsagen til skizofreni hos Anna, sådan som det antydes hos Plambeck, modsiges dels af hendes biografi tilbage til den tidlige ungdom, dels af den i dag alment kendte viden, at skizofreni normalt kun debuterer, for så vidt der er en disposition herfor hos patienten.

Dertil kommer Jacobsens raseri og fortvivlelse, da han erfarer, at hun er blevet indlagt, hvilket han meddeler i et hårdt brev til hendes mor. Intet af alt dette tyder på, at han var en udpræget kynisk og objektiverende person/forfatter, hvilket det jo unægtelig også er svært at finde eksempler på i hans værker fra start til slut i forfatterskabet.

Man kunne lige så vel sige, at Jacobsens sans for *afvigelsen* som forandringens genetiske, sociale og tankemæssige drivkraft, der efter min opfattelse gennemsyrrer alle dele af hans naturvidenskabelig og literære værk, også omfatter hans relation til Anna Michelsen. Dette emne om afvigelse som emne i J. P. Jacobsens forfatterskab forstår jeg som påvirket af et diskursivt, komplekst og ubeskrevet felt i relation til hans værk og historiske samtid vedrørende: 1) psykiatrihistorie (skiftet fra humoral- til cellularpatologi), 2) dette at afstå fra narrativt at trække et rødt ankertov gennem alle en figurs faser og stadier samt 3) dette at acceptere heterogeniteten og forskellen mellem kroppens træge biologi og tankens spring og kompleksitet, som Jacobsen kan siges at være blevet inspireret til bl.a. gennem sine studier af Ernst Haeckels evolutionsteori i 1877, i forbindelse med Darwin-oversættelserne, og på trods af dennes monisme, hvilket vi ikke her kan berøre yderligere, men mere herom senere.

Til slut blot denne lille markante bemærkning fra en af overlægens samtaler med Anna Michelsen på Sct. Hans Hospital, hvor hun

på spørgsmålet om hun har hallucinationer henkastet svarer: »Næh, ikke andet end når min sangstemme høres, så lyder metrikken« (Annas journal citeret efter *Til min søster* s. 243). Vi ved i dag, at metrik (verslære) og sprogrytme ofte benyttes spontant af skizofrene patienter som en formel beherskelse af et indre kaos, og at de står over semantikken. Den erfaring deler Anna Michelsen tilsyneladende. Måske delte J. P. Jacobsen også til en vis grad denne metriske/rytmiske erfaring, men naturligvis uden patologi. Metrik var i hvert fald deres store fælles passion i ungdomsårene i både de breve og de digte, de udvekslede med hinanden.

Anna Michelsens eksemplar af »Fru Marie Grubbe«. Museum Thys samling.
Dedikation: Frkn. Anna E. Michelsen. Venskabeligt fra Forf.

For en kort bemærkning:

Emil Nolde ved Jacobsens grav

Maleren Emil Nolde (1867–1956) kom på avisernes forsider i 2019, da det i forbindelse med en udstilling af hans værker i Berlin blev afsløret, at han var andet end den nazistiske kunstpolitikens kendteste offer. Udstillingen og dens katalog¹ dokumenterer nemlig fyldigt, at han tillige var nazist og glødende antisemit. Det kom som et chok.

Avisen *Jyske Vestkysten* skrev i den anledning: »Nu skal de slesvigholstenske læsebøger skrives om« (26. juli 2019). Ganske vist levede Nolde de sidste godt 20 år af sit liv få kilometer syd for grænsen, men det kunne faktisk være en ide også at inddrage de danske skolebøger, idet Nolde, der stammer fra Tønder-egnen, grundet genforeningen i 1920 og den nye grænsedragning pludselig var blevet dansker, og forblev det resten af sit liv.

Sammen med sin kone Ada, der stammer fra Limfjordsegnen, rejser Nolde til Thy i 1921. De besøger også J. P. Jacobsens gravsted. Denne oplevelse beskriver Nolde i sine memoirer (forfattet på tysk) med to sætninger: »*I Thisted stod vi ved Jens Peter Jacobsens grav og mindedes hans forfatterskabs inderligt fine lyrik. 'Der burde have været roser!' sagde min Ada kært.*«²

Dette korte tekststykke er bemærkelsesværdigt af to grunde: Fru Nolde savner muligvis roser ved Jacobsens grav, men hendes sætning stemmer samtidig overens med titlen på en af Jacobsens mest

J. P. Jacobsens gravsted efter postkort i Museum Thys samling.

avancerede prosatekster: *Der burde have været roser.*³ Dette antyder ret så sublimt et mere intimt kendskab til Jacobsen. Men denne antydning er desværre forbeholdt dem, der læser Nolde på tysk; de to sætninger om Emil og Ada Noldes besøg ved Jacobsens grav mangler nemlig i den danske oversættelse af Noldes erindringer.

Vil man læse mere om Nolde og J. P. Jacobsen, kan jeg henvise til Nina Hobolths artikel *Her burde stå roser* i *Jacobseniana* nr. 7.

¹ Emil Nolde – Eine deutsche Legende . Der Künstler im Nationalsozialismus. Udg. af Bernhard Fulda, Christian Ring & Aya Soika, Prestel Verlag: München 2019.

² Emil Nolde: Reisen – Ächtung – Befreiung, 1919–1946. Verlag M. Dumont Schauberg: Köln 1967, s. 39. Oversættelse: E.U.P.

³ J. P. Jacobsen: Samlede Værker, Bd. 3, Rosenkilde & Bagger: København 1973, S.87–94

Jacobsen spejlet på tysk

For Jacobsen-kendere er det næppe nogen nyhed, at han allerede kort efter sin død vandt udbredelse i det tyske sprogområde. Andre forfattere og billedkunstnere læste ham med stor iver og lod sig inspirere, både formmæssigt og tematisk, i deres egne værker.

Det er derfor ikke de store revolutionerende opdagelser, den pensionerede gymnasielærer Karl-Ludwig Barkhausen kommer med i sit lille skrift *Jens Peter Jacobsen im Spiegel der deutschen Literatur* (eget forlag, 2019). Alligevel har den som receptionshistorie nogle gode og vigtige pointer, hvoraf et par eksempler skal nævnes i det følgende.

Allerede i samtiden var man sig Jacobsens særlige status bevidst. Hans oversætter Marie Herzfeld kaldte i 1903 *Niels Lyhne* for »en slags bønnebog for de yngre malere og poeter«;¹ redaktør Stefan Großmann betegnede den i 1917 som »ikke bare den moderne udviklingsroman, (...) den var vores lærebog udi følsomheden«; og Stefan Zweig kaldte den i 1925 sågar »vor generations Werther« og Jacobsen selv for »digternes digter«.

Det var altså ikke overraskende romanen om den unge kunstner og hans »weltschmerz«, der vakte størst genklang hos de unge tyske kunstnere. Ikke bare temaerne, men også det malende sprog blev dog påskønnet, som når Hermann Hesse i 1900 skrev i en aviskronik om Jacobsens forfatterskab: »Denne forening af et knivskarpt blik med et sensitivt instinkt for alt hvad der er skønt findes, ud over hos Jacobsen, i ingen anden litteratur.«

Barkhausen forfølger også henvisninger til Jacobsen i generationerne efter, at begejstringen for ham i 1920'erne begynder at aftage. Som

1 De danske oversættelser af citaterne er mine egne.

nævnt er der primært tale om nedslag i stof, der i forvejen vil være Jacobsen-nørdere bekendt. Til gengæld er det en ganske udmærket – om end sine steder lidt rodet – oversigt og har dermed sin berettigelse som en indgang for begyndere, der måtte ønske at dykke ned i hans tyske eftermæle.

Marie Grubbe
Zeichnung von Kristian Zahrtmann
(Fra bogens side 17)

Thisteddreng og dørhåndtag

Det undrer mig den dag i dag, hvad der fik mig til at melde mig ind i J. P. Jacobsen Selskabet ved stiftelsen i 1958, 16 år gammel og med interesser, der gik i alle andre retninger end det, selskabet for 62 år siden stod for. Det nærmeste jeg kan komme en forklaring, er rektor Rosholms pep talk ved det hus, hvor J. P. Jacobsen blev født 7. april 1847. Rosholm fortalte, at planerne fra kommunens side var at rive huset ned, så der derved kunne blive yderligere to parkeringspladser. Det må have lydt helt skørt i mine 16-årige ører, så her kom ungdommens fornemmelse for noget, der er hel skørt på sin prøve. Det er derfor, at jeg i dag optræder som nr. to i selskabets kartotek.

Hvad jeg dengang ikke havde nogen anelse om, var, at fremtiden efter studentereksamen i 1961 skulle føre til en magisterkonferens i sammenlignende litteratur. Det ville jeg, min familie og ikke mindst mine lærere på Thisted Gymnasium have forsvoret lå i kortene.

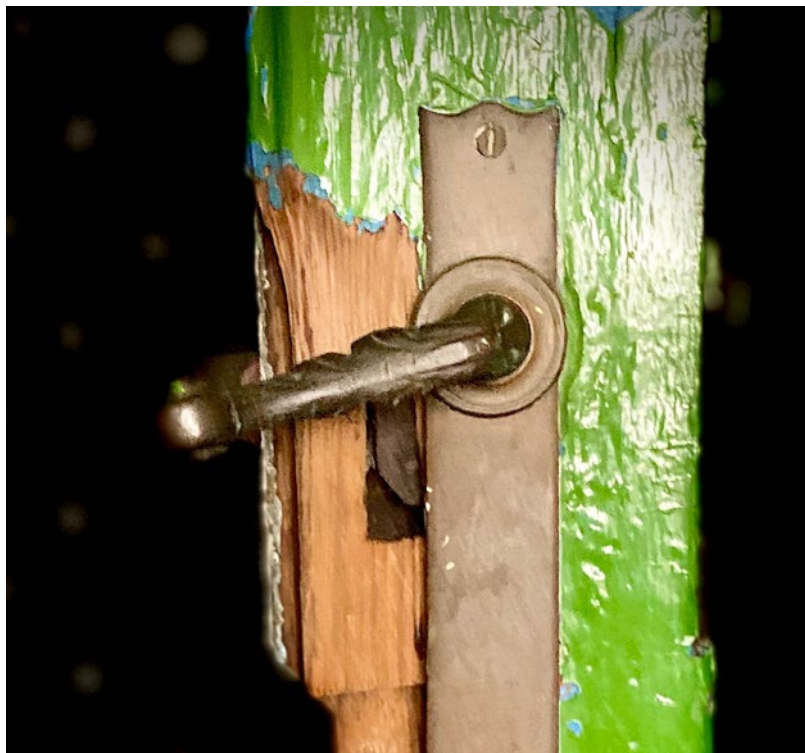
Den første semesteropgave til Københavns Universitet måtte blive om *Niels Lyhne* og med stærke rødder i J. P. Jacobsen som person og Thisted by. Det faldt ikke i god jord hos vejlederen, da det var i den nykritiske periode på litteraturstudiet. Godt, tænkte jeg, så skriver jeg om romanen *Niels Lyhne*, som var den dumpet ned fra himlen. Teksten måtte så tale for sig selv og med henvisninger til tekstanalytiske teorier. Godt inde i arbejdet kontaktede jeg igen samme vejleder, som nu mente, at det var bedre, om jeg medtog biografiske og samfunds-kritiske aspekter. Nykritikken var blevet erstattet af en ny linje på instituttet. Resultatet af det pludselige skift blev til den semesteropgave om *Niels Lyhne*, som havde været tanken fra begyndelsen. Dele af den blev i øvrigt til en kronik april 1985 i Thisted Dagblad: *Fra Mogens til Niels Lyhne*.

Godt 20 år senere blev interessen for J. P. Jacobsen til *Jacobsen og Joyce i Joyce og Danmark* (Aarhus Universitetsforlag, 2006). Interessen for den irske forfatter James Joyce førte mig sammen med Joyce's dansklærer i pariserårene, Max Petersen, som kunne fortælle, at Joyce lærte sig dansk for at kunne læse J. P. Jacobsen på originalsproget. Min interesse for J. P. Jacobsen standsede med andre ord ikke ved et ønske om at bevare fødestedet. Man kan snarere sige, at her var kimen lagt hos en 16-årig. Og den skulle vise sig som en interesse, der kunne holde hele livet.

I 1974 valgte jeg at dukke op på J. P. Jacobsen Selskabets general-forsamling. Jeg var på det tidspunkt flyttet fra Kgs. Lyngby til Båring Højskole på Nordvestfyn. Det skabte lidt uro i bestyrelsen, da det medførte, at wienerbrødet måtte deles med fem i stedet for fire.

Året efter blev jeg indvalgt i bestyrelsen som afløser for Rosholm. Det er således foreløbig blevet til hele 45 år i bestyrelsen. Bestyrelsesarbejdet helt tilbage i selskabets start havde været utænkelig for en 16-årig gymnasieelev. Bestyrelsesmøderne foregik dengang på rektors kontor, og da man hverken var professor i litteratur på Københavns Universitet eller i det mindste sparekassedirektør i Thisted, så var det ikke på tale. Jeg måtte nøjes med i de år at sidde som ungdomsrepræsentant i Foreningen Nordens bestyrelse. Det gav så til gengæld den store oplevelse, at formanden, amtmand Egedorf, kunne finde på at ringe sent på aftenen for at indkalde til bestyrelsesmøde. Jeg ser stadig tydeligt for mig min far tage telefonen og række den til mig med ordene: »Det er amtmand Egedorf. Han vil gerne aftale noget med dig.« Det blik min far sendte mig, glemmer jeg aldrig. Hjemkommet fra bestyrelsesmødet på Amtsgården måtte jeg berette om dagligstuen, og at der blev budt på kaffe, cognac og håndrullede cigarer. Nok et faderligt, anerkendende blik til samlingen.

Nu kommer vi så til dørhåndtaget. Mine bedsteforældre på mødrene side omfattede murermester N. P. Andersen, som flyttede til Havnegade 30 i Thisted, i den lejlighed i købmandsgården på havnen,

hvor J. P. Jacobsens forældre havde boet. Min morfar var en meget aktiv mand. Han byggede vandtårnet og Thisted Bibliotek og det hus på Solbakkevej, hvor jeg blev født i 1941. Jeg husker besøgene i Havnegade 30, hvor min mor for første gang indviede mig i, at her havde en kendt forfatter haft sine ungdomsår, og her døde han. Det sidst sagde hun ikke.

I en sen eftermiddagstime under et besøg i Thisted i 1966 gik jeg med min far en tur med King, vores uovertrufne schæferhund. Ud for toldbygningen kom en lastbil med højt læs. Min far standsede bilen, hvis fører han kendte og spurgte til, hvor den da kom fra. Jo, det var sidste læs fra den nu nedrevne købmandsgård, hvor Thisted Andelsmejeri, som min far var bestyrer for, havde haft et udsalg. Og hvor

J. P. Jacobsens forældre i sin tid boede, og hvor mine bedsteforældre senere havde boet en kort tid. Det var sidste læs efter nedrivningen. Så sagde min far, at han her gik med sin søn, som det sikkert ikke passede ret godt med den nedrivning, og som derfor gerne ville have et minde derfra. »Du kan få en dør,« sagde chaufføren og loftede en dør op over hovedet. Det vidste vi ikke lige, hvad vi skulle stille op med, så det endte med et dørhåndtag, som omhyggeligt blev savet ud og rakt ned til os.

Nu holder jeg aldrig litterære foredrag om J. P. Jacobsen uden at medtage dørhåndtaget. Til en vis forundring for deltagerne, når de ser det ligge yderst på talerstolen. For hvad har det med litteratur at gøre? Temmelig meget faktisk.

Poul Bangsgaard med sit dørhåndtag fotograferet af Ib Nord Nielsen på generalforsamlingen, 2019.

Else Bisgaard

Thy i hans litteratur

Denne artikel er en let redigering af et kort foredrag om, på hvilke måder hjemegnen Thy ses at figurere i Jacobsens litteratur. Den er altså på ingen måde en dækkende undersøgelse af forholdet mellem Thy som litterært topos og Jacobsens litteratur, men en kort indføring i emnet.

Ude og hjemme

Hjemegnen Thy spillede en stor, varm og væsentlig rolle i Jacobsens personlige liv. I de mange brevvekslinger med familien derhjemme i Thisted fornemmes det, hvor meget Jacobsen både længtes efter, fulgte med i og keredede sig om livet på barndomsegnen, især i den nære familie og dens omgangskreds. Men han kunne også, i perioder hvor han på grund af sygdom eller andet var bundet til hjemmet i Thisted, udfolde sig med ironi og en sprogligt skarpsleben sarkastisk kant til den lille provinsby, når han skrev til venner og omgangskreds i København. Som når han eksempelvis i et brev til Edvard Brandes i januar 1874 skrev:

thi det er med Thistedlivet som med Jehovah, der efter Balles Lærebog er ewig og uforanderlig den samme!

Så fik de gode Thisted-borgere lige dén. Men selv ironi og sarkasme kan jo dække over kærlighed og dyb respekt!

Han holdt meget af Thy, »sine Længsler land«, og identificerede thyboen i sig som noget genetisk, et arvemateriale, som da han i 1873 skrev til Georg Brandes stilfærdigt, og uden at overdramatisere, om sin sygdom:

Kjære Dr. Brandes! Jeg skal nok gjøre en Anstrengelse, foreløbig er der nu noget ivejen med Brystet, en Fortættelse i den ene Lungelap, men vi Thyboer er en seig Race, saa jeg håber at faa en Ende paa Historien sidst i Februar...

Et muntert glimt af den seje thy'ske race, som han følte, at han tilhørte, men bag munterheden vidste han jo godt, at den nådesløse sygdom gemte sig, liggende på lur for at knække selv den sejeste thybo.

Hjemstavnsdigtning

Man kan næppe kalde J. P. Jacobsens digtning for *hjemstavnsdigtning*. I hvert fald ikke hvis vi karakteriserer »hjemstavnsdigtning« som en litterær genre, hvor forfatteren skildrer menneskelivet og miljøerne i provinsen, i de landlige periferier. I klassisk hjemstavnsdigtning beskrives konkrete steder og ofte med stor forkærlighed for forfatterens egen hjemstavns, barndomsegnen. Den traditionelle hjemstavnsdigtning har en vis tendens til at romantisere, at skildre det ukomplicerede og bagudskuende – de »gode gamle dage«, hvor konflikter opløses og tingene falder til ro, afbalanceres til sidst.

En protest mod urbanisering og storby og modernitet er også at spore hos mange ældre hjemstavnsdigtere. Der er i litteraturen talrige eksempler på værdien af at være rodfæstet i en egn, kende sit sted, føle sig hjemme. Hjemstavnen skildres i det bløde lys fra erindringer om noget ubetinget godt, noget der var engang!

Nogle siger jo med et glimt i øjet, at *alt var meget bedre i gamle dage – selv de gamle dage var bedre!*

Der er skam også mere barsk og afslørende litteratur, som kan kaldes hjemstavnsdigtning. Jeppe Aakjær, Johan Skjoldborg og Martin Andersen Nexø (for så vidt som han skriver om Bornholm) er vel de umiddelbart kendteste eksempler på forfattere fra Det folkelige Gennembrud, der tog meget tydelige afsæt i deres hjemegne, men som ikke var blindt positivt bagudskuende, omend de også havde naturromantiske sider!

Temaerne og konflikterne var nuancerede og afdækkede de mere dystre og problematiske sider af tilværelsen ude på landet, i de fattige egne blandt de små og oversete i samfundet.

Måske har vi det allerbedste eksempel på rendyrket romantisk hjemstavnsdigtning fra Thy i Hans Bakgaard, for hvem Thy – og især Sydthy – var uden plet og lyde – skildret i erindringens lidt slørede lys, der hvor alt det grumme gemmer sig, glemt og fortrængt.

Hjemstavnsdigtningen er livet op i vor egen tid i en sted- og virkelighedsnær, kritisk form, hvor hjemstavnen skildres i et mere skarpt lys med fokus på de sociale forskelle, problemerne, det omklamrende, den sociale kontrol, individets ufrihed og forsøget på at finde sig selv og sin identitet i en senmoderne, forvirret verden. Ingen forfattere i denne kategori af moderne hjemstavnsdigtning skal her nævnes – så ingen er glemt!

J. P. og hjemegnen

Jacobsen er ikke hjemstavnsdigter. Men er der nu alligevel så slet ikke spor af hjemegnen Thy i hans litteratur?

Har ikke enhver digter og forfatter ligesom vi andre rod i barndommens land, i hjemegnen, i det særlige landskab – by eller land – som formede os og blev en del af vores personlige arvemateriale? Et afsæt, som sætter sig mere eller mindre spor, ses tydeligt eller utydeligt?

Thy er absolut til stede i hans litteratur. Ikke udpræget eller specifikt, ikke som et tema eller motiv, men som en art baggrundsmusik, et materiale han kan trække på, når personer og miljøer skal skildres, landskaber skal tegnes op.

Mange, som har forsket i hans litteratur, har da også koblet til hans baggrund i Thy og Thisted og beskæftiget sig mere eller mindre med barndomslandet, med byen Thisted og med familien og opvækstmiljøet.

Blot for at nævne et par stykker, så skrev Søren Hallar i 1950 *J. P. Jacobsens hjem og barndom* med biografiske skildringer af forældrene, søskende, byen osv. I Aage Knudsens *J. P. Jacobsen i hans digtning*, samme år, udvises stor interesse for sammenhængen mellem dén person Jacobsen selv var og dén litteratur, han skrev. Og som det vil være mange bekendt, så var Frederik Nielsens afhandling fra 1954 *J. P. Jacobsen*.

Digteren og mennesket jo en art undersøgelse af et dominerende træk i Jacobsens personlighed, som Nielsen kalder det i indledningen. Men også Frederik Nielsen gør sig grundige overvejelser over baglandets, familiens og miljøets betydning for Jacobsens litteratur.

Sådan kunne man blive ved – men det vil jeg ikke. Hellere går jeg til et par mere konkrete nedslag og eksempler på Thy i hans litteratur.

Sproget

Så sent som i sidste nummer af *Jacobseniana* (nr. 13) har Torben Arbo, bl.a. redaktør for Jysk Ordbog, med stor indsigt og sproglig viden begået en stor og i denne sammenhæng interessant artikel med titlen »Hvafor saa do ed et nøj far?« – om det dialektale ordstof i J. P. Jacobsens forfatterskab. Altså en nøjere undersøgelse af hvordan Jacobsen bruger den lokale dialekt i sin i øvrigt højt besungne, raffinerede og gennemarbejdede sproglige stil. Læseren kan naturligvis selv med udbytte læse artiklen, men lad mig alligevel her anføre et par pointer fra Arboes artikel:

Til Jacobsens fornemme og udsøgte sprog hører en række dialektale udtryk, eller tillempede udtryk fra Thy-dialekten, sådan som Jacobsen selv har hørt dem brugt. Han har flere steder, især i romanen *Fru Marie Grubbe*, taget Thy-dialekten i anvendelse for at tillempe sproget en stil og et udtryk, som kan have været i 1600-tallet – på Maries tid. Især jyderne, f.eks. Ane Jensdatter og Søren, taler i romanen et sprog, som Jacobsen angiveligt henter i omgivelserne i Thy – sådan som han har hørt dialekten talt.

Og da Marie erklærer Søren Ladefoged sin kærlighed, udbryder han: »Hvafor saa do ed et nøj far?« (hvorfor sagde du det ikke noget før?) – er dét romantisk? Eller snarere et finurligt udtryk for den gamle jyske jordbundne og snusfornuftige tilgang til tilværelsen!?

Og der forekommer i *Fru Marie Grubbe* ord som »Ralt« og »tobe« og mange andre, som Jacobsen altså har hentet fra Thy, men hvilke han i romanen lader personer fra Viborg-egnen (Tjele) bruge i romanens

fortalte tid en gang i 1600-tallet. Jacobsen har selv givet udtryk for, at han mente, at han ved at bruge sådanne Thy-udtryk kom tættere på 1600-tals-sproget, og som Arboe konstaterer, så »forudsætter dette en statisk dialekt gennem et langt tidsrum, en betragtning der senere er blevet betvivlet for dialekterne generelt, men som antageligt kan være rigtig for Thy dengang på grund af den afsides beliggenhed og deraf følgende mindre samkvem med folk fra andre egne!»

Vi kunne også tale om »pastiche« – at forfatteren gør brug af ældre udtryk for at komme tættere på den beskrevne periodes talte sprog.

I *Niels Lyhne* optræder også en række udtryk, hentet fra thybo-målet. Tag f.eks. ordet »Forletning«, som optræder i begyndelsen af *Niels Lyhne*. Dét ord turde vi lidt ældre thyboer med dialekten intakt nok kende fra vores barndoms sprog.

Jacobsen skrev også et par tidlige digte på Thybo-mål; bl.a. om *Bitte-Poul*:

*Dæ vaar en Gaang en bitte Dreng
saa fied æpaa sin Krop.*

*Han sow, saa snaar han kom i Sæng
aa wovne stille op.*

*Han kund drik Mjælk i Baaliewis
som nowne Tyerkall.*

*Aa aalting aad han som en gris,
aa hvad de no kun fall.*

*Men hwærjæn, der er gjæw aa raar,
den goer jo Guj i Wold.
Aa derfor blöw mi fied Baarn
da i en Kowring kwold.*

(står angivet som skrevet i slutningen af 1860'erne)

Lad den, der har ører, høre og forstå dette lille sørgmuntre digts pointe: at også den, der er god og rar, kan rammes af en ubønhørlig og aldeles ufortjent skæbne – den mindst heltemodige død af alle: at blive kvalt i en bolle!

Historierne

Jacobsen har lyttet og annammet mange historier i barndomsårenes uskyldige og muntre drengeliv i Thisted og omegne. Historier og historiefortælling interesserede ham. Lokale folkesagn har været en del af det fortællegods, han trak på.

Per Jacobsen viser det på fineste vis i artiklen »To tidsskrifter«, ligeledes fra *Jacobseniana* nr. 13, hvor det omtales, at der i et gammelt lokalt folkesagn beskrives en hændelse, hvor en »slem adelig Frue fra Vendsyssel« havde set sig så gal på Karl Blek, herren til Nystrupgaard, at hun lod en skytte hyre og sendte ham til Thy for at få ram på samme Karl Blek. Skytten lå på lur i en tæt tåge, da Blek red fra Kirke i Vang – og skytten skød på må og få ind i den tykke tåge – og ramte Karl Blek, så han faldt død om.

Og så er det jo, at det lyder i Jacobsens *Et Skud i Taagen*:

*Henning sprang op; som et Lyn slog Hadet ned i ham, hans Øjne brændte,
han lo hæst, saa kastede han Bøssen til Kinden,*

Men Sorgen skal holde sig hjemme.

*Klang det igjen; han sigtede mod Lyden ind i Taagen, de sidste Ord døde i
Knaldet - saa var Alt stille som før...*

Henning skyder og dræber rivalen Niels Bryde ved et tilfældigt skud ind i den tykke tåge – med intertekstuel reference til det gamle sagn.

Steder

Steder og lokale stednavne optræder også mere eller mindre direkte. I den store gennembrudsnovelle *Mogens* fra 1872 lyder det for thyboer ganske hjemligt, da Mogens fortæller Kamilla et eventyr, mens

de plukker æbler: ...saa begyndte Bonden da at løbe tre Gange rundt om sig selv og syngte: »Til Babylon! Til Babylon! med en Jernring gennem mit Hoved.« Saa fløj han og hans Kviekaly, hans Oldemor og hans sorte Hane; de fløj over Have saa brede som Arup Vejle, over Bjerger saa høje som Jannerup Kirke, hen over Himmerland og gennem det holstenske lige til Verdens Ende...

Arup Vejle og Jannerup Kirke, beskedne og ydmyge thy'ske lokaliteter, indskrevet i en af litteraturhistoriens store gennembrudsnoveller!

I romanen *Niels Lyhne* er Thisted skrevet ind, f.eks. hvor Niels og de andre drenge leger mellem byens smøger, porte og udhuse eller ved »Knakkerne«, som Jacobsen kendte fra Thisted, og som i romanen beskrives som bestående af jordfaldshuller. Egentlig betyder knak en tue, så ordet bruges på landet om tuet, ujævn jord, der aldrig har været under plov.

I det hele spiller også **fjorden** en væsentlig rolle som topos i *Niels Lyhne*. Niels' smukke kusine, Fennimore, som han senere forelsker sig i og indleder et forhold til, er datter af konsul Claudi i Fjordby, og i kapitel X henlægges handling og miljø til Fjordby – en slet skjult udgave af Thisted. En smuk og stille aften under en rotur på fjorden begynder Niels at forstå, at han er forelsket i Fennimore. Atter på land sidder han og betragter fjorden, og det lyder:

og han satte sig paa Bænken, og medens hans Haand laa tystnende hen over Mandolinens Strænge, stirrede han ud over den blaagraa Fjords vidtstrakte Flade, hvor Maanebroen blinkende bar forbi det mørke Skib over til Morsø Bakkers fine, melankolske Linie, dragen af skyblaat Land gennem Dis af Hvidt... (min understregning).

Selvfølgelig bør vi lige runde det forhold, at Jacobsen jo faktisk begyndte sin naturvidenskabelige karriere i Thy's natur, der blev legeplads og genstand for den nysgerrige drengs øjne, blev arbejdsmark og feltplads for den unge botanikstuderende, som skrev afhandling om grønalgerne i Næstrup mose – og som afsæt og klangbund for den voksne og dødsmærkede moderne, naturalistiske forfatter.

Familien og brevene

Næstsidst vil jeg henvise til nogle få eksempler fra de mange breve, Jacobsen udvekslede med familien. Som når han f.eks. skrev hjem fra sine rejser og ville fortælle, hvad han så, og hvordan forholdene var dernede i Syden. Når han for sine forældre skulle forklare, hvad han så, var Thy sammenligningsgrundlaget. Som i beskrivelsen af Gardasøen i brev til forældrene i august 1873:

Fra Innsbruck tog jeg til Trient (ikke Triest, Viljam kan finde det paa Kortet) der ligger i Italiens Tyrol, men hører til Østrig. Her slap det tydske op, de talte næsten alle Italiensk, hvad jeg egentlig ikke kan saa godt som Dansk. I Dag er jeg kørt fra Trient til Riva gennem en vidunderlig Egn, jeg kørte i Vogn ikke paa Jernbane, og nu er jeg i Riva, den sidste Stump Østerig, lige oppe ved Nordspidsen af Lago di Garda. Gardasøen ruller under mine Vinduer, det er umuligt at sige hvad Farve dens Vand har, det ligner ligesaa lidt Vesterhavet eller Limfjorden som det Vand man drikker ligner det Vand man blaaer Tøj i - vidunderlig dejlig er den, nu ved jeg hvad den ligner. Den er ligesaa vidunderlig blaa-grøn som Himlen paa Maler Neves Billeder. Vinrankerne hænge fulde af Druer og de ere lige saa almindelig som Kartoffler i Thy. Lavrbær og Cypresser Aprikostræer Oliventræer, imellem hin anden Figentræer langs med Vejene, men de er ikke modne endnu. Nerierne gro paa Friland 3 Gang saa høje som jeg og er ganske røde af Blomster, Korn ses her ikke, her dyrkes kun Majs og Hirse -

Vesterhavet og Limfjorden og det vand man blåer tøj i, og vindruer som kartofler! Det var en sammenligning, som forældrene og de andre hjemme i Thisted kunne bruge, når det skulle visualiseres, hvad J. P. så på sin rejse.

Sådan bruger han Thy som reference, som afsæt, som en art billedlig »klangbund«. Det er som om steder og indtryk beskrives med Thy som prisme, en måde at se verden på – og at beskrive den. Såvel i brevene som i hans litteratur.

Hjemegn og digt

Der er masser af hjemegn, masser af Thy i Jacobsens litteratur og andre skriblerier. Og det er jo ikke, fordi det er usædvanligt eller noget signifikant for netop dette forfatterskab. Som tidligere nævnt, så har enhver forfatter vel et afsæt i en egn og et miljø, han eller hun kender og kan skrive ud fra.

Mange steder kan man om Jacobsen sige, at det lokale aftryk snarere ses transformeret til æstetiske udtryk. Det kan være en atmosfære, en fornemmelse, en aura af noget særegent, et visuelt indtryk, der omformes til bagtæppe for en scene eller et digt. Som i digtet »En vidtstrakt Hede« fra 1875, hvor de thy'ske klitheder transformeres til en eksistentiel overvejelse over drøm og død:

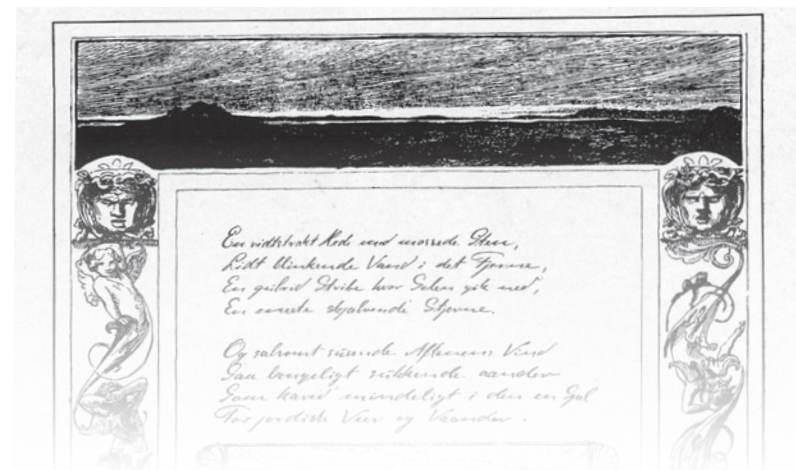
En vidtstrakt Hede

En vidtstrakt Hede med mossede Sten,
Lidt blinkende Vand i det fjerne,
En gulrød Stribe hvor Solen gik ned,
En eneste skjælvende Stjerne.

Og sælsomt susende Aftenens Vind
Saa langeligt sukkende Aander
Som kæreder' mindeligt i den en Sjæl
For jordiske Veer og Vaander.

Da Solen vaagned' vel Tusinde Haab
Strøg fremad paa dristige Vinger;
Hvem veed om ikke den sukkende Vind
de Saare og stækkede bringer?

Hvem veed om ikke de samle sig her
Som Fugle ved Efteraarstrækket,

Første del af tryk fra Ude&Hjemme 25.december 1881 med Jacobsens egen håndskrift. Tegning: Aug. Jerndorff.

Og prøve: haver end Vingernes Kraft
Mon, eller er evigt de stækket ?

Og mange kjende sig længst paa Gled
Ad Dødens forstummede Strømme;
De andre letter i Flok efter Flok
At læges i Menneskers Drømme.

Frederik Nielsen har mod slutningen af afhandlingen om J. P. Jacobsen formuleret, hvordan Jacobsen voksede ud af et meget praktisk anlagt miljø – voksede udover det rent konkrete og ind i det almene, der hvor det overskrider hverdagen og det nære og løfter mennesket op i større sammenhænge. Nielsen skriver sådan hér:

Vi har set ham vokse op i en by og mellem mennesker, der havde et praktisk syn på livet, mennesker, som holdt sig ved jorden, som så, hørte og vurderede mere, end de drømte og digtede. Hos de mindre ånder blev det til et materialistisk livssyn, der dømte mennesker efter hartkorn og ideer efter, hvad de gav af

materielt udbytte. Hos dem med intellektuelle anlæg blev der af den dominerende indstilling en skepsis over for, hvad der fløj for højt og tabte sig i luftsyn. En ironisk holdning blev værn mod de tillokkelser, de selv kunne gribes af, når uendeligheden nåede deres følelser og ville friste dem. »Vi har en gammel Talemåde i Thy, der siger at man skal blive ved Jorden med den ene Ende, - man kan staa paa den yderste Spids af Taaspidsen, strække sig saa højt op man vil, ovenud om saa skal være, men den ene Ende, om det aldrig saa lidt af den, skal blive ved Jorden.« (red.: brevcitat af J. P. Jacobsen).

Den, der lever i en udkant af riget og i et lille samfund, kan føle trang til at markere, at han dog ikke selv er så lille. Lever han tilmed i et miljø, der ikke svarer til hans egen stræben, bliver det ham endnu vigtigere at hævde sig. Da Jacobsen som dreng opdagede, at der fandtes en viden og en kultur, der kunne løfte iagttagelsen af det enkelte tilfælde og sætte det ind i en større sammenhæng, skabtes i ham den forbindelse mellem iagttagelse og higen efter erkendelse, hvorefter der bliver digtere og videnskabsmænd. Jacobsen blev selv begge dele og vidste i mange år ikke, hvad han var først, og hvad han var tillige.

Således formulerer Fr. Nielsen det essentielle i forholdet mellem hjemegn, de konkrete erfaringer og Jacobsens »higen efter erkendelse« som digter og videnskabsmand.

Der er bl.a. med de nævnte artikler i Jacobseniana nr. 13 åbnet for en dør til Jacobsens forfatterskab og hjemegnens betydning og indflydelse, som nok igen kunne udforskes og bringe nye vinkler på dette.

Når bare man bliver ved jorden med den ene ende! Og det gjorde Jacobsen. Men hjemstavnsdigter, det er han ikke!

Anvendt litteratur og kilder:

Fr. Nielsen (red.): *J.P. Jacobsens samlede værker*. Rosenkilde og Bagger 1973, bind 2,3,4 og 6.

Fr. Nielsen: *J. P. Jacobsen. Digteren og mennesket. En literær undersøgelse*. Gads Forlag 1953.

Tidsskriftet *Jacobseniana* nr. 13, 2019.

Svend Sørensen

Broder William

J. P. Jacobsen havde en bror, der hed William. Broder William er imidlertid et navn, som jeg og mange andre forbinder med munken William fra Baskerville, hovedperson i Umberto Ecos roman *Rosens Navn*, der udkom på italiensk i 1980 og på dansk i 1984. Handlingen foregår på et italiensk kloster i 1327. Sammen med sin lærling Adso fra Melk ankommer William til et abbedi i middelalderens Italien. Et mord på en munk er muligvis blevet begået, og abbeden beder William om hjælp til at opklare, hvad der er sket. *Rosens Navn* er måske allerbedst kendt som film, der kom i 1986 med Sean Connery i hovedrollen og havde dansk premiere året efter.

J. P. Jacobsen havde ikke mulighed for at læse *Rosens Navn*, selv om hans kærlighed til roser ville have vakt hans interesse for bogen ved bare at kigge på titlen. Personligt kan jeg heller ikke læse visse afsnit i *Rosens Navn* uden at blive mindet om atmosfæren i Jacobsens novelle »Pesten i Bergamo«.

Jeg påstår med andre ord, at der er et åndeligt slægtskab mellem Umberto Eco og J. P. Jacobsen. I sin skoletid var Jacobsen skør med gåder og rebusser, så han ville have nydt at følge opklaringsarbejdet i *Rosens Navn*. Bogens tilblivelse vil have henrevet ham. I 1968 fik Umberto Eco (1932-2016) en bog i hænde, som var udgivet af abbed Vallet i 1842 og indeholdt et ældre manuskript af Adso fra Melk. Umberto Eco var så opslugt af manuskriptet, at han under læsningen nedskrev sin egen oversættelse. Heldigvis for det, idet han på en rejse samme år mistede bogen. Senere fandt han en anden bog med citater fra Adsos manuskript, og kilden var en anden end den mistede bog.

Umberto Eco valgte at udgive sin egen udgave af Adsos manuskript, heldigvis. Det er også forklaret i forordet: »Egentlig ved jeg

ikke, hvordan jeg overhovedet har haft mod til at fremlægge dette manuskript af Adso fra Melk, som om det var autentisk. Lad os sige, at jeg har gjort det af kærlighed.»

Skrivelyst

Forordet til *Rosens Navn* er dateret 5. januar 1980. Følgende betragtninger er af litteraturhistorisk interesse:

»Jeg gengiver teksten uden at bekymre mig om nutidens krav. I de år jeg opdagede abbed Vallets tekst, var det en udbredt opfattelse, at man kun burde skrive, hvis man var engageret i nutiden og ville forandre verden. Nu, ti eller flere år senere, kan den litterære skribent (ophøjet til sin gamle værdighed) atter skrive, slet og ret fordi han har lyst.«

Broderkærlighed

Hvis vi forestiller os, at J. P. Jacobsen kunne læse *Rosens Navn*, var han så ud over navnet kommet til at tænke på sin egen bror William. Nej, sandsynligvis ikke, hans bror var ikke nogen tegntyder eller sporhund. Han var først og fremmest landmand.

At der var et nært forhold mellem de to brødre, har vi Holger Drachmanns ord for. I november 1880 havde han som korrespondent været i Klitmøller i anledning af barken Sleipners forlis, og på samme rejse besøgte han J. P. Jacobsen. I et efterfølgende takkebrev skrev han:

»Der er én Ting, som jeg med disse Linjer gerne vil sige Dig: Jeg mindes ingensinde at have sét et så smukt Udtryk for Broderkærlighed, som jeg blev vidne til under mit korte Ophold i din og din agrariske Broders fælles Lejlighed. Sligt gør godt.«

Jacobsen har heller ikke lagt skjul på sin hengivenhed for William. Det fremgår af et brev, som han halvanden måned før sin død skrev

til Alexander Kielland: »Men tro nu ikke at jeg ligger og er mismodig, jeg har det godt her hos Fader og Moder og Sødskenne, og min prægtige Broder passer på mig både Nat og Dag og gjør det let at leve og håbe.«

Sjældent familiefoto

J. P. Jacobsen (1847–85) havde tre søskende:

Cecilie Marie (kaldt Mitte), født 22. marts 1849 (død 26. august 1905)

William Andreas, født 28. november 1851 (død 31. august 1939)

Ane Theodora, født 19. februar 1854 (død 1. januar 1858)

Dertil kommer, at moderen fik en dødfødt dreng den 11. august 1856

Søren Hallars bog *J. P. Jacobsens Hjem og Barndom*, der udkom i 1950, er den væsentligste kilde, når der skal indhentes oplysninger om Jacobsens nærmeste familie. På bogens første side er der gengivet et fotografi, som også er udstillet i J. P. Jacobsens mindestue på Thisted Museum. Det er et af de allerældste fotografier af en familie fra Thisted.

Fotografiet forestiller familien Jacobsen, og det dateres sædvanligvis til 1856 ud fra en vurdering af børnenes alder. Ane Teodora sidder mellem sine forældre, og hun døde af skarlagensfeber nytårsdag 1858. Moderen er tydeligvis *ikke* højgravid på fotografiet, så billedet er taget senere end fødslen i august 1856. Det er måske en overfortolkning, men kunne placeringen af hendes venstre arm ikke antyde, at maven ikke helt har glemt fødslen? Teoretisk kunne hun være først i graviditeten, men årstallet ville fortsat være 1856.

Jens Peter står mellem sine forældre, og til højre står hans søster Cecilie Marie. Til venstre står William, der er omkring fem år gammel. Dengang var det ikke ualmindeligt at klæde drenge i pigetøj, når de skulle være fine. Da J. P. Jacobsen som ung rejste til København, skrev han jævnligt hjem, og der var næsten altid en hilsen til lillebroderen, som han altid omtalte med kælenavnet »Ville«.

Billede af familien Jacobsen efter Museum Thys eksemplar.

Den agrariske broder

William Jacobsen kom som sin storebror på den private realskole i Thisted. Han tog ikke afgangseksamen og blev udmeldt i 1868. De følgende mange år blev han boende hjemme, dog med to længere afbrydelser. Den første var militærtjeneste.

Grundet Treårskrigen steg behovet for mandskab i hæren i 1848. I februar 1849 underskrev Frederik 7. den nye danske værnepligtslov, som indebar, at værnepligten blev ligeligt fordelt på den mandlige del af landets befolkning. Indtil da havde værnepligten næsten udelukkende hvilet på bondestanden. Værnepligtens længde kunne variere alt efter tjenestested. Værnepligtsloven blev senere revideret flere gange.

I perioden 1874-75 var William soldat i Aalborg, hvor han blev taget til underkorporal og sluttede med seks ugers tjeneste i lejren ved Hald uden for Viborg. J. P. Jacobsen var selv blevet kasseret på session og havde ikke meget til overs for militæret. Blandt andet spurgte han i et brev til William: »Når er du færdig med det Soldater-Vås?»

William blev indkaldt til militæret to gange. Anden gang var i 1878, da han i en månedstid måtte eksercere i Aalborg. Ved den lejlighed traf han sin storebror, der var på vej til Rom.

Da William første gang kom hjem fra militæret i slutningen af juli 1875, hjalp han til med landbruget. Han var forvalter, står der skrevet, men mon ikke betegnelser forkarl dækker bedre. Med en snes køer var gården ikke just nogen herregård. Bygningerne lå ved havnen, mens jorden lå i byens udkant ved Kastet. Her blev der solgt jord fra, så man i 1857 kunne bygge et sygehus. Fra 1853 begyndte Christen Jacobsen at avertere om salg af sødmælk og skummetmælk. I en år-række måtte Williams mor ned i den kolde kælder tre gange om dagen og uddele mælk til kunderne.

William havde ambition om at lære mere om landbrug, og her kom inspektør N. P. J. Buus på gården Rosvang ham til hjælp. Han havde tidligere været underforvalter på Ourupgaard, der lå på Falster. Gården var kendt som et mønsterbrug, og her begyndte William som landvæsenselev til november 1875. Storebror Peter var orienteret og støttede William i beslutningen. Men faderen blev ikke spurgt, fordi William mente, at han ville modsætte sig flytningen.

Netop på dette tidspunkt havde hjemmet fået et nyt medlem. Det var Williams yngre fætter Jens Kristian Hundahl fra Doverodde. Han boede 1875-78 hos sin faster og onkel (Williams forældre), mens han gik på realskolen, hvor han tog eksamen 1879. Han måtte flytte forinden, fordi William overtog landbruget og havde brug for mere plads. I litteraturen om J. P. Jacobsen omtales fætteren sædvanligvis som I. K. Hundahl. Han boede ikke sammen med J. P. Jacobsen, men han blev betragtet som en søn af huset, og Jacobsen sendte ham frimærker, når han var på rejse.

Jens Kristian oplevede William i hjemmet. I et brev til Søren Hallar fortæller han: »Jeg lagde ofte Mærke til, at William kom fra Marken, satte sine Træsko i Gangen og gik ind for at få sig en Passiar, inden han gik til sit Arbejde igen.«

En familietragedie

Efter et års tid på Falster vendte William hjem til Thisted. Han ville gerne være blevet længere, men hvis han skulle uddanne sig videre, f.eks. i mejeribrug, så krævede det penge, som han ikke havde. I første omgang faldt alt tilbage i den gamle gænge hjemme i Thisted, men til maj 1878 blev han forpagter af forældrenes landbrug.

Som forpagter fik William en anden status i hjemmet. Forældrene flyttede op på 1. sal, og William fik sin egen lejlighed. Han fik også en husbestyrerinde, Sille Elisabeth Marie Dorthea Nielsen. Navnet Elisabeth var sikkert grunden til, at hun altid gik under navnet Lise. Hun kom til verden 30. december 1848 i Møgeltønder.

William og Lise fik et tæt forhold, og de blev gift i Thisted 1. juli 1881. Det passede ikke helt hans mor. Lidt indigneret skrev hun til Jens Peter: »Du må da have haft en Anelse derom, da du var hjemme, og han lagde på Værelse sammen med dig – jeg syntes nok flere Gange i Vinter, at hendes Tale var meget fri med de to unge Herrer; men at William kunde elske hende, faldt mig aldrig ind.« Retfærdigvis må det tog tilføjes, at moderen senere gav udtryk for, at hun ville gøre sit til, at det blev et lykkeligt ægteskab.

Desværre var lykken ikke det, der kom til at præge fremtiden. To måneder efter brylluppet fødte Lise en datter (2. september), der ved dåben i november fik navnet Elisabeth Marie Jacobsen. Fødslen tog imidlertid så hårdt på Lise, at hun døde kort efter, 8. september. Efter at have fået telegrafisk besked skrev J. P. Jacobsen allerede samme dag:

»Jeg behøver ikke, kjære Broder, at sige hvor meget mit Hjærte er hos dig og hvis du mener det kan være dig til nogen Trøst eller Nytte at jeg kommer hjem til dig for nogle få Dage så lad mig det blot vide.«

Allerede dagen efter skrev J. P. Jacobsen til William: »Jeg har jo ingen anden Trøst at byde end den alvorlige at Døden er den store Fred, den evige Tavshed, hvor der ingen Lidelse er mer, ingen Sorger, Bekymringer eller Skuffelser, slet ingen Ting.«

Lise ligger begravet på Søndre Kirkegård i Thisted, men der er ikke spor efter graven. Heller ikke den lille datter levede længe. Hun blev knap otte måneder gammel og døde den 27. april 1882. Ved den lejlighed skrev J. P. Jacobsen:

»Det var ikke længe kjære William du fik Lov til at beholde din lille Pige, og det er kun en dårlig Trøst, at det ikke var i en mere fremrykket Alder hun døde, når hun jo dog havde levet længe nok til at få fast Tag i Eders Hjærter.«

Økonomisk nedtur

Som enkemand levede William ugift i Thisted til efter forældrenes død. Kort tid efter moderens død blev han den 14. oktober 1898 viet i Sankt Johannes Kirke i København til Laura Christiane Hansen. Vi ved ikke, hvordan de havde truffet hinanden. Hun var født 9. november 1868 i Granslev syd for Langå. Sammen fik de to sønner og en datter. Laura tilbragte en stor del af sit liv i kørestol, men blev med stor omhu passet af William.

Efter forældrenes død havde William efter alt at dømme en sund økonomi. I 1898 var han sat i skat af en indtægt på 3500 kr. – et pænt beløb på dette tidspunkt. Men da var han allerede begyndt at få økonomiske problemer. Hans far Christen Jacobsen var med til at starte jernstøberiet »Thy« på Kastet i 1875. Det var et aktieselskab, som ophørte i 1896. På dette tidspunkt overtog William fabrikken sammen med en rig købmand og jordbesidder. »Thy« blev omfattet af den store lockout i 1899, og i 1902 var en lokal arbejdskonflikt med til at stramme økonomien. I sidstnævnte konflikt omtales kun én ejer, der i den socialdemokratiske avis omtales som »Enevoldsherskeren«. Han må på dette tidspunkt have overtaget Williams andel i støberiet.

»Faderen var forsigtig, det var Sønnen ikke,« oplyser Jens Kristian Hundahl, der også påpeger, at det var ved fabrikken »Thy«, William tabte sine penge. William havde selvfølgelig arvet nogle penge efter moderens død, men ikke nok til at kunne overtage barndomshjemmet, da han havde sine midler bundet i jernstøberiet. Boopgørelsen blev uden tvivl styret af svogeren N. C. Andersen, der var gift med Williams søster Cecilie Marie og var forholdsvis velstående. Han lod ikke følelserne løbe af med sig i pengesager. Forholdet mellem William og svogeren var spændt, og Andersen mente, at William skyldte ham penge for hans andel i de beløb, der var udbetalt for salget af J. P. Jacobsens bøger. Barndomshjemmet blev i 1915 solgt til FDB, der havde engroslager i bygningerne.

Hvad gjorde William så, når han ikke kunne blive boende i barndomshjemmet? Vi ved, at han købte gården »Kristianslyst«, hvor hans morbror A. C. Hundahl havde boet, inden han flyttede til Doverodde. Senere (1917) købte byen gården og indrettede den som alderdomshjem. Men William flyttede ikke direkte fra havnen til »Kristianslyst«. Det kan folketællingen i 1901 dokumentere. Gården finder man under lokaliteten »Hanstedvejen«. Her fremgår det, at familien flyttede til Thisted 1899, og at den kom fra Vejlbj Krat i Risskov.

I 1901 havde William og Laura to drenge. Den ældste, Christen, var født i København 29. november 1898, altså halvanden måned efter forældrenes giftermål. Det forklarer vel nok, hvorfor Laura ikke skulle stå hvid brud i Thisted Kirke. Den næstældste dreng med det legendariske navn Erhardt Jacobsen var født i Thisted i februar 1900.

Folketællingen 1901 er noget af det sidste, der knytter William og hans familie til Thisted. Allerede året efter flyttede han til Nørretranders øst for Aalborg. N. C. Andersen har i et brev skrevet, at han hverken kunne eller ville støtte William længere. Hvor meget han har støttet, må stå hen i det uvisse.

I Nørretranders boede William i et hus med et par køer og gik ud som arbejdsmand. Han var tillige kirkebetjent, ringer og graver.

Senere flyttede han til Brønderslev, og sine sidste år boede han i Nørresundby, hvor han døde 31. august 1939. Desværre er gravstedet her ikke bevaret.

William huskes for den omsorg, han viste sin bror. Efter J. P. Jacobsens død i 1885 skrev Edvard Brandes til William: »Men De, kære Jacobsen, skal have al Tak for hvad De var for ham. Det er Dem, som gjorde hans sidste Leveår roligere end det ellers var blevet.«

I Historisk Årbog for Thisted Amt 1945 skriver Jens Rolighed: »J. P. Jacobsen blev de sidste tre År plejet af sin Broder William. Han plejede også Faderen, der de sidste År led meget af Stensmerter. Og i 40 År bar han i bogstavelig Forstand sin svagelige Hustru i sine Hænder. Således øvede begge Brødre Stordåd – hver på sin Vis.«

Måske er Jens Rolighed ikke helt nøjagtig i sine tidsangivelser, men hans respekt for William Jacobsens livsførelse har sikkert været stor.

*Den aldrende William.
Billedet er udstillet i
J. P. Jacobsens mindestue
på Thisted Museum.*

Uddrag af interview 1907

I Museum Thys Jacobsen-samling findes et avisudklip om William, som Aalborg Amtstidende bragte tirsdag den 27. august 1907 under mærket »Pen«. Her bringes omkring halvdelen af artiklen:

»Ude i N. Tranders tæt ved Landevejen ligger et lille, men velholdt Hus, omtrent skjult af Træer og Grønt. Herude bor Digteren J. P. Jacobsens Broder, William, med sin Hustru og deres tre Børn.

William Jacobsen er nu en ældre Mand, han er fyldt de 55, men ingenlunde kan det siges, at han, nu da Årene bringer Alderdommen nærmere og nærmere, kan se tilbage på sit Liv med taksomt Blik som den, der smiler til en lykkelig Skæbne.

Will. Jacobsens Skæbne har været ond imod ham på det Sidste.

Hans Skikkelse er bleven mere krøget, end de livfulde Øjne og det Ansigt, der ligner Broderens, som kun Brødre kan ligne hinanden, synes at fortælle om.«

(Her følger en kort beskrivelse af de forhold i Thisted, bl.a. jernstøberiet, som er omtalt ovenfor).

»For fem-seks År siden kom han så til N. Tranders, hvor han flyttede ind i det lille Hus ved Vejen. Nu fungerer han som Graver og Klokke ved N. Tranders Kirke, og han dyrker de fire Tønder Land, som hører til Huset.

Men det er endda ikke det værste for ham, at han sidder i små Kår, der er stødt andre og uheldigere Omstændigheder til det andet. For en Del År tilbage gled hans Kone på et Stengulv og pådrog sig derved en Skade over Lænderne, som gjorde hende vanfør for hele Livet. Hun tilbringer nu Dagen i en Rullestol ude af Stand til at bevæge sig omkring ved egen Hjælp, og hendes Mand deler sin Tid mellem sit arbejde ude for fremmede og sin Gerning derhjemme, hvor Hustruen og de tre Børn i dobbelt Forstand ikke kan undvære ham.

Et besøg i det lille Hjem

... Inde i den lave, Halvmørke Stue sidder vi og passiarer med

Jacobsen. Lige overfor os hænger et stort maleri, forevigende Broderens Tænkenskikkelse med Hånden under Hagen – en kopi af Josefsons bekendte Maleri, som nu hænger på Frederiksborgmuseet, og som J. P. Jacobsen sad Model til under et ophold i Rom.

Men det er for Resten Minder om Broderen næsten alt, hvad der hænger på Væggene.

Dér hænger Sølpalmekransen fra Studentersamfundet, dér en Del Rom-Souvenir, som han bragte med sig hjem, og dér et lille Maleri i bred Gulddramme af Pensionatet, hvor Jens Peter boede under Opholdet dernede i Italiens gamle Kongestad. Et andet Sted sidder J. P. Jacobsen og Alexander Kielland i Samtale hver i sit Sofahjørne og lige overfor et andet Billede af Broderen. I en Krog står en høj Reol tætpakket med bøger – og Broderens Bøger står Side om Side i Pragtbind.

Når Jens Peter tænkte med Hånden under Hagen – siger Broderen – så sad han næsten altid og tegnede med højre eller venstre Hånd (for han var »kejtet«, som man siger) på Klatpapiret, eller hvad der lå foran ham. Han tegnede sine Personer, som han tænkte dem, og som han senere skildrede dem i sine Bøger. Jeg har gemt en Del sådanne Stumper Papir med hans Tegninger, de er jo nu mange År gamle, men morsomt er det at have dem.

»Niels Lyhne«, sagde Jens Peter altid, er mit Livs Hovedværk. Den bog skal nok bevares gennem Tiderne og holde mit Navn ved lige i dansk Litteratur.

-- William Jacobsen er gået i Stå. Han sidder og ser frem for sig, tænker på Broderen, hvorledes Livet formede sig for ham, og hvorledes det har formet sig for ham selv og hans.

Der er så mange Minder...«

I de citerede passager i artiklen er »aa« konsekvent erstattet af »å«.

Forårstur i Længslernes Land

Lørdag den 11. maj 2019 mødte 24 medlemmer fra J. P. Jacobsen Selskabet op til en rundtur i Thy. Solskin, blæsende og lidt køligt – en rigtig Thy forårsdag. Formålet var at besøge nogle af de steder, som har tilknytning til J. P. Jacobsen ophav, liv og færd i Længslernes Land. Turen var en opfølgning af det foredragstema, der var på generalforsamlingen en måneds tid tidligere.

Mødestedet var pølsevognen på havnen i Thisted. Et godt udgangspunkt. Her, tæt ved, lå J. P. Jacobsens bardomshjem, som blev nedrevet i 1966. Tilbage er kun en mindeplade nedlagt i græsset: »Her levede og døde J. P. Jacobsen.« Den sad oprindeligt i huset.

Den botanikkyndige J. P. Jacobsen fik anlagt en lille have foran bardomshjemmet, og det var her, faderen i 1883 byggede det lysthus til sin brystsyge søn, som i dag ligger indeklemt mellem pølsevognen, havnekontoret og fastfoodkæden McDonald's. Lysthuset var udelukkende tænkt til rekreation og forsynet med en hængekøje, hvor J. P. tilbragte megen tid indtil til sin død to år senere.

Fra havnen i Thisted kørte vi til Hundal ved Sennels. J. P. Jacobsens mors familie stammer herfra. Hun hed oprindeligt Benthe Marie Jensdatter, men familien havde tidligere antaget navnet Hundahl efter en gård i Hundal. I kirkebøgerne anvendes dette navn ved hendes faders død i 1833 og ved hendes bryllup med Christian Jacobsen i Thisted i 1844.

Fra Sennels gik turen gennem det storbakkede morænelandskab til Ullerupgaard. Det var engang en af de største hovedgårde i Thy. Ejendommen har en lang og begivenhedsrig historie. En af de mere dramatiske handler om Niels Arenfeldt, som i 1611 arvede Ullerupgaard efter sin far. Niels Arenfeldt var gift med Karen Dyhre, som bl.a.

Hundal og Sennels - Historisk kort 1842-1899

anklagede ham for forsøg på giftmord. Ved landstinget i Viborg skulle Niels Arenfeldt imidlertid fremskaffe 11 adelsmænd, der ved deres ed kunne sige god for ham, og han ville være fri for anklage. Nogle af de 11 lovmænd kunne dog ikke bevise deres adelige herkomst, og både lovmændene og Niels Arenfeldt blev dømt (1642) til landsforvisning i 20 år.

På vej i bussen kunne Else Bisgaard tilføje endnu en spektakulær historie om Ullerupgaard. I 1676 overtog ritmester Claus Herluf Paars Ullerupgaard, men allerede i 1684 måtte han afhænde ejendommen på grund af økonomisk ufore. Han beskrives som en ubehøvlet, brovtende og påståelig mand.

Hans søn Claus Enevold Paars blev født på Ullerupgaard i 1683 og voksede op under fattige kår på grund af faderens udygtige forvaltning og opførsel. Sønnen gik militærvejen og blev major. Sikkert på grund af sin adelige og militære baggrund blev Paars i en alder af 45 år udpeget af Kong Frederik d. 4. til at lede en ekspedition til Grønland. Han fik titlen af guvernør og blev leder af en ny koloni (ved nuværende Nuuk) bestående af soldater, straffefanger og letlevende kvinder. Det gik helt galt! Hans virke i Grønland (1728-31) blev ingen

succes, især på grund af hans personlighed. Han er beskrevet ret negativt i Dansk Biografisk Leksikon: »Paars pukkede ustandseligt på sin rang, hvortil hans intelligens og organisationsevne stod i omvendt forhold. Han var pralende, men krysteragtig.«

I den historiske roman *Rød mand/sort mand* har Kim Leine brugt Paars som en af hovedfigurerne til at anskueliggøre den danske kolonihierementalitet i Grønland.

Ullerupgårds nuværende hovedbygning stammer fra 2000, da den tidligere hovedbygning fra 1700-tallet blev revet ned.

Så meget i forbifarten i en bus uden forbindelse til J. P. Jacobsen, men om lokalhistorie og litteratur.

Fra herregården videre til Skovsted, hvor formiddagskaffen og rundstykker ventede på os hjemme hos Svend Sørensen og han kone Rie. Under opholdet i Skovsted fortalte Svend om J. P. Jacobsens oversættelse af Darwins hovedværk fra 1859: »*Om Arternes Oprindelse ved Kvalitetsvalg*« (1872), samt en udfordring fra universitetet i form af en prisopgave, som nærmest var forudbestemt til den unge videnskabsmand: »*Der ønskes en kritisk Undersøgelse af alle i en større naturlig begrænset Del af Danmark forekommende Arter af Familien Desmidiaceae.*«

I den følgende tid berejste J. P. Jacobsen store dele af Danmark i sin søgen efter de smukke encellede grønalger. Især Nordsjælland, Vestdanmark og Thy var inden for rækkevidde med datidens dårlige veje og begrænsede transportmidler: Jernbane, hestevogn og især til fods. Ikke mærkeligt, at Thy havde den største koncentration af fundsteder.

Han vandt en guldmedalje med afhandlingen »*Aperçu systématique et critique sur le Desmidiaceées du Danemark*« (1874). Naturligvis, som datiden krævede det, afleveret på smukt fransk og med et kortfattet resumé på dansk. At J. P. Jacobsen beherskede engelsk, er der ingen tvivl om. Oversættelsen af Darwins hovedværk beviser det til fulde, men var han i stand til at formulere en afhandling på fransk, eller fik han hjælp?

Hunstrup - Historisk kort 1842-189

Efter formiddagskaffen og snak i Skovsted gik turen til det nærliggende Hunstrup, hvor Svend Sørensen udpegede tomten efter Hunstrup Skole. Det var her, J. P. Jacobsens mor, Benthe Marie Hundahl, voksede op som »*Datter af Degn og Skolelærer Hundahl i Hundstrup og Ane*«. Skolen lå på skrænten nordøst for den nu forsvundne hovedgård, Kølbygård, med udsigt ud over de vidtstrakte, våde enge.

I et kærligt brev til forældrenes sølvbryllup i 1869, hvor J. P. fortæller om deres fælles liv, skriver han, at han er med i gården på Ræhr Mark, hvor hans far er født og med i Hunstrup enge.

Hvert år gjorde familien Jacobsen en udflugt til moderens barndomshjem. Det, der især glædede hende, var engene med deres blomsterflor og dunhamre. Kærlighed til blomster var åbenbart et fælles træk hos mor og søn.

På vej mod Hanstholm Fyr gjorde vi et kort ophold i bussen ved en klassisk botanisk og fredet lokalitet i Thy, Hesseldal Bjerg. Her blomstrede tusindvis af den violetteblå *Nikkende Kobjælde*.

Måske ville J. P. Jacobsen også have dvælet her en stund, hvis han fysisk havde været til stede.

I september 1841 pålagde Christian VIII generaltoldkammeret straks at gå i gang med opførelsen af Hanstholm Fyr. Der blev udarbejdet tegninger, overslag og indgået en kontrakt med en murermester Sibbern fra København.

Byggeriet gik i gang og udviklede sig til et utilsigtet drama. Da tårnet stod færdigt, og den nyindkøbte lanterne og fyrapparatet fra Frankrig skulle sættes op på toppen, viste det sig, at tårnet slog revner. Efter en række undersøgelser fandt man ud af, at tårnet ikke var blevet funderet så kraftigt, som beskrevet i kontrakten. Sagen var så ubehagelig, at arkitekten, som havde tegnet tårnet og ført tilsyn med byggeriet, tog sig af dage. Murermester Sibbern påtog sig ansvaret, nedrev og genopførte fyrtårnet for egen regning.

Det blev den nyansatte fyrmester Wørmer, som i november 1843 kunne melde, at genopførelsen var gennemført, og at der ikke kunne påvises fejl.

Nikkende kobjælde – Hesseldal Bjerg

Hanstholm Fyr fra nord.

Hanstholm Fyr blev tændt første gang 15. december 1843. Fyrtårnet er 23 m højt, og takket være den høje beliggenhed sender fyret lyset ud fra en højde på 65 m over havet. Fyrets lys kan nu ses ca. 40 km væk og er fortsat det kraftigste i Danmark.

I det kølige, men smukke forårsvejr, blev Selskabets frokost serveret i fyrmesterens have, og efterfølgende blev der fortalt om Hanstholm Fyr og Jacobsens tilknytning til stedet.

Det er gennem familien Wørmer, at J. P. Jacobsen har sin forbindelse til Hanstholm Fyr.

Axel Viggo Wørmer blev født i fyrmesterboligen i 1846 og var, som navnet antyder, søn af den første fyrmester. Han kom på den nyoprettede realskole i Thisted og blev god ven med klassekammeraten, den et år yngre J. P. Jacobsen.

I påskeferien 1860 tilbragte J. P. nogle dage hjemme hos Axel Viggo i fyrmesterboligen. På det tidspunkt var J. P. 13 år gammel. Under

Frokost og foredrag i fyrmesterens have.

sit ophold i Hansted skrev han en lille dagbog illustreret med egne tegninger, hvor han bl.a. beskriver de to drenges hugormejagter i klitterne og langs Hansted å.

Uddrag fra langfredag:

»Vi så en flok ørne om formiddagen. Vi gik ned i klitten til sandbakken for at se efter hugormens mage vi søgte, og vi kom, vi så, vi vandt, vi fandt den øverst oppe i risene.

»Den er stor!« råbte Viggo og straks var vi alle i færd med at hugge den med vores stokke, så bar vi den ned til åen, den var af samme størrelse som den første vi slog. Derpå gik vi langs med åen for at lade nogle pinde sejle.»

Kammeraten Viggo Wørmer havde også talent for det kunstneriske. Det havde han ikke fra fremmede. Hans far fyrmesteren udsmykkede altertavlen og prædikestolen i kirken (1855). Viggo kom i malerlære og på kunstakademiet, medens J. P. læste naturvidenskab på universitetet og fik udgivet sin første novelle *Mogens*. De døde begge unge af tidens svøbe: tuberkulose. J. P. Jacobsen som berømt og Viggo Wørmer som næsten glemt.

Museum Thy har for få år siden (2017) erhvervet Viggo Wørmers maleri *Italiensk Vaskeriscene - ca. 1870* via generøse donationer fra J. P. Jacobsen Selskabets medlemmer. Maleriet er afbildet på s. 66 i *Jacobseniana* nr. 11.

Else Bisgaard afsluttede opholdet i fyrhaven med at give selskabet en velforberedt indføring i, hvordan hjemegnen Thy ses at figurere i Jacobsens litteratur.

Fra Det Nordatlantiske Fyr i Hanstholm, som det nu er omdøbt til, gik turen videre til Næstrup Skov. Først gennem Hanstholm Vildtreservat ad Kystvejen, over Vang og forbi Færgeborg og den udtørrede Sjørring Sø, gennem det imponerende randmorænelandskab omkring Hundborg frem til næste stop.

På vej gennem Hanstholm Vildtreservat blev der fortalt om oprettelsen og formålet med Nationalpark Thy. Nationalparken blev indviet i august 2008 og er under stadig udvikling.

Her på den barske vestkyststrækning får man et tydeligt billede af, at Thy ikke bare er længslernes land, men også modsætningernes land. På vores dagsrejse fra de milde egne i øst til klitterne og det flygende sand i vest får man et tydeligt billede af de modsætningsfyldte natur- og levevilkår i Thy.

I Vang blev en af datidens førende naturhistorikere, Japetus Steenstrup født i marts 1813. Han var søn af den lokale præst og måtte derfor som femårig flytte med til Hillerslev, da faderen skiftede embede. Den unge nysgerrige thybo valgte dog en anden løbebane end traditionen i familien antydede. Han begyndte at studere medicin i København, men under en pause hjemme i Thy brugte han tiden på at studere naturen. Både dyr, planter, kridtformationer og tørvemoser blev udsat for hans skarpe blik.

Japetus Steenstrup blev professor i zoologi i 1845 og var kendt også i udlandet. Da Charles Darwin udsendte sit hovedværk *Origin of Species* om arternes oprindelse, modtog Japetus Steenstrup, som den første i Danmark, bogen med Darwins egen dedikation. Måske var

det den kristne opdragelse i Vang og Hillerslev, der spillede ind, men Steenstrup lod sig aldrig helt overbevise af Darwins teorier i modsætning til J. P. Jacobsen.

Nær Vang ligger ejendommen Færgedgård, hvor J. P. Jacobsen kom som dreng. Det er sikkert her, han har fået inspirationen til at lade Marie og Ulrik Fredrik spille det gamle brætspil *daldøs* i romanen *Fru Marie Grubbe*.

I midten af 1920'erne lykkedes det et medlem af Thisted Museums bestyrelse, Hans Billeskov Jansen, at finde det daldøsspil, som J. P. må have set som dreng. Samtidig fandt han den sidste person, som kendte spillets regler. Spillet stod frit fremme i Færgedgårds folkestue til almindelig afbenyttelse. Det er det spil, som i dag er en del af samlingen i J. P. Jacobsens mindestue på Thisted Museum.

Inden vi nåede Færgedborg, så vi naturligvis en trane på en af de marker, hvor de plejer at søge føde. Færgedborg (1886–89) blev bygget oven på et middelaldervoldanlæg på en tidligere ø i Sjørring Sø. Udtørringen af Sjørring Sø foregik i årene 1858–62 og udgjorde et areal på ca. 800 ha. Indvindingen blev udført under ledelse af kaptajn Jens Christian Henrich Claudius Jagd. Forud var gået et kæmpemæssigt stykke ingeniør- og entreprenørarbejde. Set med nutidens øjne et stort tab af naturværdier.

På J. P. Jacobsens tid var Næstrup Skov et stort, bakket, lyngklædt areal, som lå øst for Sperring Sø. I 1876–78 blev Sperring Sø tørlagt, og i 1899 blev hedebackerne tilplantet med hovedsageligt nåletræer.

Det var her, i tre små moser med surt og næringsfattigt vand, at han fandt den rigeste desmidiaceflora i forbindelse med indsamling af data til prisopgaven.

Desmidiaceér er encellede alger, der tilhører en særlig type af grøn-alger kaldet koblingsalger, et navn som refererer til deres specielle kønnede formering. Hos de fleste arter har cellen en tydelig indsnøring og ser derfor ud som to celler. Der er beskrevet ca. 5000 arter inklusive et væld af varieteter. Nyere undersøgelser har vist, at

desmidiaceérerne er de højere planters nærmeste slægtninge. At artsbestemme disse alger er et arbejde for særlige specialister, som der kun er meget få af. Det er kun på Bornholm, at man i nyere tid har foretaget detaljerede undersøgelser af desmidiacefloraen. I den øvrige del af Danmark er der ikke foretaget studier siden J. P. Jacobsens indsamlinger i begyndelsen af 1870'erne, hvilket placerer Jacobsens indsats i et særligt lys.

I den viste tabel på næste side er fremstillet en lille analyse af J. P. Jacobsens guldmedaljeafhandling »*Aperçu systématique et critique sur les Desmidiaceées du Danemark*«.

Jacobsen besøgte ca. 25 lokaliteter i Thy og det er tydeligt, at den største artsrigdom fandt han i Sjørring/Næstrup. Herefter kommer Todbøl, Vester Vandet, Sennels osv. Læg mærke til, at flere af lokaliteterne kan nås fra Thisted til fods. Læg også mærke til det franske indslag i stednavnene.

I dag er der ikke meget åbent vand tilbage i moserne. Gennem årene har tørvemosser (Sphagnum) haft en så kraftig tilvækst i søerne, at det har dannet et sammenhængende, flydende lag af mosser, hvor andre plantearter efterhånden – herunder birk – har kunnet etablere sig. De oprindelige mosehuller har ændret sig til naturtypen »hængesækmose«. Hvis man vil bevare artrigdommen af desmidiaceér, skal det åbne vand opretholdes.

Vores sidste destination med forbindelse til J. P. Jacobsen var Irup Hovedgård. Ejeren havde velvilligt givet tilladelse til et besøg.

Irup ligger ved en tidligere fjordarm, og der har uden tvivl kunnet sejles til gården. Irup hørte oprindeligt under Børglumbisperne, men blev lagt under Kronen i 1536, indtil 1556, hvor den blev et selvstændigt len.

Hovedbygningen, som er opført ca. 1800, er et trefløjet anlæg med ændringer fra 1840. Der er bevaret et kælderanlæg, som sandsynligvis stammer fra 1500-tallet. Med så lang en historie har Irup naturligvis også en hvid dame, som ved fuldmåne går tur ned til en rød port.

Aperçu systématique et critique sur le Desmidiacees du Danemark par M. J. P. Jacobsen. Mémoire couronné par l'Université de Copenhague	
Besøgte lokaliteter i Thy	Antal arter af desmidiaceer
Blissø	3
Bredbjerg Mølle	5
enter Ballerum et Korsø	2
Hunstrup	1
Klastrup	28
Lodbjerg	3
Lyskjær	13
Lyskjær Sø	22
Madsbøl	7
Marais de Roesholm	15
Nors	4
Nørhå	15
Roesholm	3
Rosholm Sø	1
Ruisseau près de Vester-Vandet	2
Sennels	43
Sjørring	98
Tilsted	2
Tilsted Mose	1
Todbøl (Hundborg Mose?)	47
Tvorup Sø	4
Vester-Vandet	44
Øregaard	2
Øregaard près Nors	1
Øster-Vandet	10

Analyse af »Aperçu systématique et critique sur le Desmidiacees du Danemark«.

Irup Hovedgård og parken

Parken er usædvanlig frodig med sjældne træer og en artsrig bundflora. Mest kendte er de 4 over 300 år gamle takstræer, som står midt i parken. Disse træer må være oprindeligt danske, ja måske endda fra Thy. Stednavnet Irup indikerer, at der fra gammel tid har groet taks på ejendommen. Det gamle navn for taks var Yr, som siden er blevet til Y eller I, og det optræder i mange danske stednavne, som for eksempel Ibæk, Idum, Ikast, Inæs, Irup, Isted, og Yding.

Hvordan kommer J. P. Jacobsen ind i billedet?

Fhv. herredsfoged, etatsråd C. B.V. Hansen, som flyttede til Thisted den 1. april 1876, har i en artikel, »Lidt om J. P. Jacobsen«, beskrevet, hvordan han kendte forfatteren:

»I den første Tid, jeg var i Thisted, kom jeg jevnlig sammen med J. Men efter at jeg var bleven gift, blev vor Omgang sjældnere; dog hændte det af og til, at han tilbragte en Aften i mit Hjem, eller at jeg gik til ham. Det var enten i Sommeren 1876 eller 1877, at han fulgte med min Hustru og mig ud til hendes Barndomshjem, Irup, hvor vi tilbragte 2 a 3 Dage.«

Taks (*Taxus baccata*) 300 år.

J. P. Jacobsen havde det lidt ligesom H. C. Andersen. Han tilbragte gerne en 14 dages tid på de større gårde, så tog han en pause inde i byen, hvorefter han igen søgte ud til vennerne på landet.

Måske har Jacobsen siddet under de gamle takstræer på Irup og digtet på begyndelsen af romanen *Fru Marie Grubbe*: »Hun styrede hen imod en Trekant af dunkle Takstræer, smuttede om bagved dem og gik saa ind i den store Løvtue, der var en Levning fra de Belowers Tid.«

Eftermiddagskaffen blev indtaget i smukke omgivelser på Heltborg Museum. Efter en givtig og begivenhedsrig dag nåede vi frem til Thisted sidst på eftermiddagen, og vi fik på vejen omtalt Silstrup Klint, hvor Jacobsen botaniserede.

Turen var arrangeret af J. P. Jacobsen Selskabet og Museum Thy. Værter på turen var Else Bisgaard, Jytte Nielsen, Ib Nord Nielsen og Svend Sørensen. Fotografen på turen var Ib Nord Nielsen.

Per Jacobsen

Et venskab

J. P. Jacobsen og Hans Sophus Vodskov

Da J. P. Jacobsen efter sommerferien 1866 kom til København for at tage studentereksamen, flyttede han ind i frk. Marie Zoffmanns studenterpensionat i Studiestræde 18. Her kom han til at bo sammen med en flok jævnaldrende studerende, der blev hans daglige omgangskreds og som skulle blive af betydning for hans videre udvikling både som naturvidenskabsmand og som forfatter. Det var blandt andre teologen Poul Kierkegaard, Emanuel Fraenkel, der studerede medicin og den finske billedhugger Johannes Takanen. Men den af flokken, som kom til at betyde mest for ham, og som han sluttede sig særlig nært til, var litteraten Hans Sophus Vodskov (1846–1910), der allerede boede i frk. Zoffmanns pensionat, da Jacobsen flyttede ind. Vodskov var løbet fra latinskolens sidste klasse i Randers i 1864 for at deltage i krigen som frivillig, og han var derfor først blevet student i 1865.¹

Jacobsen havde i Studenterforeningen lært litteraten Vilhelm Møller at kende, og snart blev han optaget i kredsen omkring ham og hans kone Agnes og blev en hyppig gæst i deres hjem bag Helligåndskirken. Her omgikkes han med andre forfattere og litterater, og han mødtes foruden med Holger Drachmann og Sophus Schandorph også med Hans Vodskov.

Ældre litteraturhistorier skriver om Hans S. Vodskov som oversætter af Hippolyte Taines store fire-bindsværk *Den engelske litteraturs historie* og som forfatter til det lille bind litterære essays *Spredte Studier*, der var et udvalg af hans anmeldelser hovedsageligt i *Dagbladet* og *Illustreret*

¹ I *Efterretninger om Randers lærde Skole for Skoleaaret 1864-65* står der, at han »greben af Begejstring for det undertrykte Fædreland, uden at raadføre sig nærmere med sin Moder eller Skolens Lærere, stillede sig i Fædrelandsforsvarerens Række.«

Tidende i tiden mellem 1872 og 1884. Især årene mellem 1880 og 1884 var en frugtbar tid med op imod 200 anmeldelser og afhandlinger, hovedsagelig i *Illustreret Tidende*, hvoraf kun en ganske lille del blev offentliggjort i *Spredte Studier*.² Gyldendals direktør Hegel havde planer om at udgive endnu et bind, men det blev aldrig til noget. Men hans anmeldelser havde givet Vodskov ry som en af landets førende kritikere. En hel række forfattere, foruden Jacobsen også Holger Drachmann, Herman Bang, Ernst v. der Recke, Carl Bricka og Johs. V. Jensen, var enige om at fremhæve hans upartiskhed og selvstændighed, der var et særsyn i de sidste årtier af det 19. århundrede.

Fra 1885 forlod han imidlertid litteraturen for at koncentrere sig om mytologiske studier. *Spredte Studier* blev således hans eneste bidrag til tidens danske og nordiske litteratur, men de er blevet stående som et vidnesbyrd om hans uhildede og nøgterne behandling af litteraturen i den stormfulde periode i slutningen af det 19. århundrede. Af hans store mytologiske værk, der udkom hæftevis 1890-1897, nåede kun første bind at blive udgivet før hans død.³

Vodskov var en selvstændig og begavet skikkelse, der ikke var konform med sin tid. Årene i Studiestræde, i daglig omgang med *De Studiestrædiske Genier*, beskrev han senere med ordene: »de gamle, paa saa mange Maader jammerlige og forpinte, men dog saa rige og uforglemmelige Dage«. I J. P. Jacobsen fandt Vodskov en beslægtet ånd.

2 H. Taine, *Den engelske Litteraturs Historie I-IV*, Oversat af H.S. Vodskov, Kjøbenhavn 1875-77; H. S. Vodskov, *Spredte Studier*. Kjøbenhavn 1884.

Spredte Studier indeholder, foruden en indledning, artiklerne: En Krise i Søren Kierkegaards Liv, Magnus Eriksson, V. Topsøes Forfatterpersonlighed, »En Livsanskuelse grundet paa Elskov«, N. F. S. Grundtvig: Poetiske Skrifter I, Fritænkere og grundtvigske Præster, Guder og Gloser, Snoilsky og Strindberg, G. Brandes: »Ferdinand Lassalle«, Herman Bang: »Realisme og Realister« og »Tunge Melodier«, J. P. Jacobsen: Niels Lyhne, Litteraturbrev til »Ny svensk tidsskrift«, I. »Vandenes Datter«, »Gamle Guder og nye«, »Rødtjørn«, Thomas Friis, II. Forfattergrupper; v. d. Recke, Wilkens, Feilberg, Gjellerup, A. Kielland og det litteraire Venstre, G. Brandes: Den romantiske Skole i Frankrig, Holger Drachmann.

3 H. S. Vodskov, *Sjæledyrkelse og naturdyrkelse; bidrag til bestemmelsen af den mytologiske metode*, 1897

De to interesserede sig for de samme ting og inspirerede hinanden til læsning og fælles aktiviteter. I sine korte dagbogsoptegnelser (En begavet ung mands Dagbog) skrev Jacobsen den 18. december 1867: »Jeg kunde have Lyst til at studere Botanik, Æstetik, Konsthistorie, Mythologie og sikkert meget mere.«⁴ Vodskov havde tidligt beskæftiget sig med mytologi, og sammen med Jacobsen botaniserede han flittigt i de nordsjællandske skove og vandhuller. De var begge ateister og delte Ludvig Feuerbachs tanker om Gud som et produkt af menneskets ideale forestillinger.

12. marts 1867 skriver Jacobsen: »Kristendommen har for mig, saaledes som den findes i Biblen, altfor meget naturstridigt, altfor meget selvmodsigeligt til at jeg skulde holde fast ved den, jeg anser den for en Mythologi saa godt som Grækernes og Nordboernes...« Man fornemmer indholdet af de lange natlige samtaler i Studiestræde mellem Vodskov og Jacobsen. Men det var interessen for litteraturen, der knyttede dem særlig tæt sammen.

I et brev til Vilhelm Møller fra 13. januar 1881 fortæller Jacobsen, at »Fra jeg var 20 Aar til 23 Aar satte jeg mig ind i Shakespeare, Byron, Tennyson og Andre, gjorde grundige Studier af Edda og Sagaerne, mest i Oversættelse, og af hvad der ellers hører til den oldnordiske Litteratur, desuden læste jeg en Masse Folkesange og Folkeæventyr fra Alle Lande, Niebelungenlied og Kalevalla. Sainte Beuve og Taine var jeg ogsaa bleven fortrolig med.« Det var netop i årene mellem 20 og 23, hvor Jacobsen boede sammen med Vodskov i Studiestræde. Så mon ikke hele den imponerende række af forfattere og værker, han nævner, blev læst sammen med eller i gensidig påvirkning mellem ham og Vodskov? Gennem Jacobsen lærte Vodskov Darwin at kende.

Deres brevveksling fra tiden i pensionatet er ikke righoldig. De opholdt sig jo i Studiestræde det meste af tiden. Den indskrænker sig til en håndfuld ikke særligt interessante breve på fransk eller engelsk,

4 J. P. Jacobsen Samlede Værker III 1927, s. 12

der nok ikke har haft andet formål end at være på fransk eller engelsk. Dog modtog J. P. Jacobsen på et tidspunkt, hvor han opholdt sig i Thisted, et brev fra Vodskov, dateret marts, april, maj 1871 og forsynet med et *A toi seul* på arkets bagside. I brevet stod der: »For min moders skyld ønsker jeg, at dette såvidt som muligt skal se ud som en overilelse – «

Vodskov havde forsøgt at begå selvmord. At han skrev til Jacobsen derom, viser, hvor tæt deres forhold var. Vodskov søgte at slå det hen, selv om det jo var alvorligt nok: »[...] – Min lille revolver gik af i hovedet på mig for nylig, jeg sad og legede med den, men skal der en »kugle til en Thrønder« skal der idetmindste en kanonkugle til en Vodskov; forresten kan det jo være, at det ikke sjenerede mig, fordi den blot gjorde det af kærlighed til sin gamle herre, da det hele kun betød et håndtryk, et: goddag, sé her er jeg! Hvem véd – –«⁵.

I september 1872 sendte Vodskov et længere brev til Jacobsen dateret *Fra det sidste halvandet år*, der viste, hvor længe han havde gået og tænkt over brevs indhold:

»Da jeg begyndte at omgås dig, var jeg ikke blot som nu indtaget i din sjældent harmoniske, kraftige og rigt begavede natur, men trods min mistænksomhed og forundring over, at du kunde knytte dig til en så monoton herre som jeg, fik jeg forholdsvis hurtigt tillid til dig, følte virkelig lige overfor dig »*Cette sécurité du coeur qui est le bien le plus précieux de l'intimité*«.«

Og han fortsætter:

»Min opfattelse er da denne. Du er først og sidst sund, sjælelig sund og anlagt til en sjælden flersidig virksomhed. Du må da virke og virke som planten må vokse, og du har formegen trang dertil, formegen

5 En Thrønder, person fra Trøndelagen (eller byen Trondheim). Sammenhængen fremgår af et vers af Wessel:

*Engang en ret forvovent Jyde
Med Hagel paa en Thrønder vilde skyde,
Men fik hans Pande ei i sønder,
Nei, der skal Kugle til en Thrønder.*

nydelse derved, til at du som vi andre sygelige mennesker kan få tid til at gruble over dig selv eller holde dine forhold til dine omgivelser rene (dette er ikke ene en fordel, men indeholder en fare for dig som digter). Du vil da trænge til meget, til megen læsning og megen omgang; og du vil knytte dig til mange. Og så længe de ere tilfredse og friske, vil det gå dig vel. Du vil – uden beregning og overlæg – drage al den nytte af dem, du kan, i stort og småt, og dit lune, dine kække indfald, dine frie tanker om alt og din interesse og velvilje ligeoverfor dette nye behagelige objekt vil give mere end rigelig gengæld. Men bliver de syge, eller går de i hundene, så svigter du dem ikke, det vilde være synd at sige, men har du været hos dem nogle gange uden at få de indtryk, du venter, så må du lade dem falde og søge det stof, du behøver, andetsteds. »Han bliver kedelig«, som du træffende sagde om P. K. (Poul Kierkegaard) eller tænkte om mig iforår. Du kan ligeså lidt vedblive at omgås dem, som du kan beholde en lampe, der ikke kan lyse, og hverken en anden eller du selv kan bebrejde dig det første mere end det sidste. – Jeg tænker du forstår mig.«

Der var nok megen sandhed i denne vurdering af Jacobsen. Jacobsen svarede meget kort fra Thisted den 28. september 1872, og det er tydeligt, at han ikke ville komme nærmere ind på Vodskovs opfattelse, men nærmest »glider af« på hans brev:

Kære Vodskov

»Vil du som jeg

skilles vi ej

vi skal jo samme Vej«

Digtet er sat i anførselstegn, som om det er noget, han har lånt et eller andet sted fra. Hvorom alting er, kom det til et ophold i korrespondancen mellem de to i nogle år, for først at blive genoptaget i slutningen af 1876. Som en slags bekræftelse af Vodskovs ord om Jacobsen i brevet fra 1872, skriver Jacobsen, den 13. december til Vodskov, at

Marie Grubbe vil udkomme førstkommande tamperdag og beder ham, ikke om at anmelde bogen, men hvis han alligevel vil gøre det, så at gøre det »som snarest«. Selv om han altså ikke beder Vodskov om at anmelde bogen, skriver han alligevel: »Gjør nu, hvad du vil, men det var jo rigtignok morsomt, om du anmeldte mig, da du har haft saa megen Ulejlighed med at lukke mine Øjne op og at kjende Forskjeld paa Godt og Ondt i Kunsten;«

Vodskov anmeldte ikke Marie Grubbe. I et essay *Fra I. P. Jacobsens Kreds* skriver Sejer Kühle: »Da digteren i 1872 sluttede sig til Litteraturselskabet, der havde Georg Brandes som midtpunkt, kunde Vodskov imidlertid ikke følge ham. Han syntes nemlig, at Vennen kom under en uheldig paavirkning, og da »Marie Grubbe« udkom i 1876, vilde han da heller ikke anmelde den.« En lignende slutning kommer Jørgen Ottosen til i sin bog *Omkring Fru Marie Grubbe: ...* »dennes [Jacobsens] tilknytning til brødrene Brandes fjernede dem tidligt fra hinanden. Af samme Grund anmeldte Vodskov ikke Fru Marie Grubbe.«⁶

Der er intet belæg for, at Vodskov ikke ville anmelde Marie Grubbe. Tværtimod. I et brev til Jacobsen, der var et direkte svar på dennes opfordring til at anmelde romanen, skriver han: »Jeg er i denne Tid aldeles ikke Anmelder ved Dagbladet, og vil altsaa ikke komme til at skrive om M. G. Det er i Længden et meget trist og utaknemmeligt Arbejde at være Anmelder og tager for saa langsomt et Menneske som jeg en aldeles urimelig Tid, jeg har derfor gjort mig færdig med Alt, hvad jeg havde lovet, og saa midlertidigt sagt stop. Jeg har saa bestemt nægtet at anmelde inden næste Efteraar, at jeg ikke, som Du selv vil see, kan gjøre det, selv om jeg ellers kunde have faaet det gjort om. Det kunde ellers havde moret mig, – vi stakkels Anmeldere faae jo sjældent noget virkelig dygtigt at øve vore Kræfter paa –, og

6 Sejer Kühle (1886–1957) *Fra I. P. Jacobsens Kreds* (KB. Fund og Forskning, Årgang 4, 1957 s. 120–137); Jørgen Ottosen *Omkring Fru Marie Grubbe* 1972, s. 151. Selv om Kühle og Ottosen ikke har kendt til Vodskovs brev, er deres konklusion om, hvorfor Vodskov ikke anmeldte *Fru Marie Grubbe* lige lovlig rask.

jeg behøver vel ikke at sige Dig, at der ikke er nogenslags personlige Grunde, der ville have afholdt mig.«⁷

Noget andet er derimod, at Vodskov ikke var særlig glad for Jacobsens forhold til Georg Brandes og »Litteraturselskabet«. I et brev til Jacobsen fra januar 1877 skriver han: »Det er *muligt*, at du snarere har voldtaget end vundet dit Publikum (»det er jo en Djævel til at skrive« har jeg hørt sige), og skal det blive hos dig, troer jeg ganske vist, du for en Del maa forsage din Kjepest, de mange smaa psykologiske Finesser, og næste Gang skjære lidt mere af det Brede. Jeg véd meget godt, at jeg her prædiker for min Helgen, men jeg tror nu stadig, at det er herpaa det beroer, om *du i Længden skal blive Landets eller Litteraturselskabets Digter*. (Min fremhævning). M. G har bekjæftiget mig en Del; jeg finder endnu mere Talent, end jeg havde ventet, og jeg havde ventet meget, og navnlig glæder det mig, at du ikke gaaer *saa* ensidigt og fuldstændigt i Psykologistik og »bildende« Bedrifter, som jeg havde frygtet. Men på dette Punkt kan Du mig jo udenad, og al Diskussion mellem os er spildt. Vi dyrker nu engang forskellige Guder, og naar Du allerede for 6–7 Aar siden var tilbøjelig dertil, vil du nu endnu mere decideret blæse mine Meninger bort som gammeldags Fordomme, og det kan sgu gjerne være, at du har Ret.«

I den senere anmeldelse af *Niels Lyhne*, som Vodskov offentliggjorde i *Illustreret Tidende*, omtaler han også Marie Grubbe meget positivt. I et brev anbefaler han Jacobsen at gøre mere ved *Sommervindens vilde Jagt* (Gurresangene), nu da det ikke mere drejer sig om at vise sit talent, for det har han jo til fulde gjort med sin første roman.

Anmeldelsen af *Niels Lyhne* blev bragt i 1880 i *Illustreret Tidende* og er optaget i *Spredte Studier*. Indledningen viser hvor sikkert Vodskov bedømte Jacobsens rolle i tidens litteratur:

»Det er en farlig Prøve for en Forfatter i en Tid, hvor en ny Kunstretning er i færd med at bryde frem, saa at lade for lang Tid hengaa

7 Erik Reitzel-Nielsen, Breve fra og til Hans Vodskov. Bd. I, s. 124. København 1972

mellem sin Debut og sit næste Arbejde. Hvad er der saaledes ikke skeet, siden »Marie Grubbe« udkom? Forfatteren til »Jason«⁸, Drachmann og Schandorph have givet os flere af deres bedste Ting, nye Kræfter ere traadte til, Gjellerup, Skram og flere endnu, og hvad mere er, Aar for Aar har en stigende Strøm af Oversættelser gjort os bekendte med Realismens Mestre, med de ypperste Skildringer af Natur og Sjæleliv, som Skolen har at fremvise. Hvis Jacobsen i sin Tid havde blændet og overrasket os ved hurtigere og sikrere end nogen Anden at gribe og gengive de væsentlige Træk ved den nye Retnings Methode og Form, saa ere vi nu for hærdede til, at noget som helst blot formelt Fortrin kunde bestikke os, og man spørger uvilkaarligt sig selv: hvorledes vil den Stemme, der dengang fængslede os ved sin saa nye og fremmedartede Tale – hvorledes vil den lyde nu, da saa stort et Kor af stærke og klingende Røster har løftet sig, mon den ikke behøvede den forholdsvise Stilhed og Tomhed som Baggrund for at tage sig ud, vil den ikke synes at være svækket og mat? Prøven er i Sandhed vanskelig, og det er et stort og fuldgyldigt Bevis for Jacobsens Originalitet, at »Niels Lyhne« træder os ligesaa ejendommelig i Møde som »Marie Grubbe«, og det skjøndt den historiske Indklædning, det syttende Aarhundredes Pragt, her er afløst af Nutidens Graat i Graat. Den udvortes Lighed med de franske Mestre, der endnu fandtes i det første Arbejde, er tilmed forsvunden her; nu er der ingen Tvivl mulig, J. P. Jacobsen hører til vore selvstændigste Forfattere, han har sin Plads mellem Fløjmanden tilvenstre og Fløjmanden tilhøjre, mellem Drachmann og Forfatteren til »Jason«. [...] Handlingen er henlagt til Halvtredserne og Tredserne, om end den nyeste Nutid i adskillige Smaatræk og Episoder glider med ind; den fine, let satiriske Skizze af de Ældre, der slutte sig til den nye Bevægelse, viser saaledes aabenbart hen til Tiden mellem 71 og 74. Det er Nutidens aandelige Kamp, særlig dens første spirende halvklare Tid, Jacobsen har villet skildre, og »Niels Lyhne« er endnu det dygtigste

8 Vilhelm Topsøe udsendte Jason anonymt i 1875. Derfor figurerer han i datiden kun som »Jasons forfatter«

Forsøg paa at benytte det rige Stof, disse Brydninger tilbyde vore Digtere. Det er et glimtende, bevægeligt, halvt færdigt Stof, som der hører et sikkert Øje, en fast Haand til at gribe, men det er uudtømmelig rigt, og Jacobsen vil maaske mere end eengang og endnu mere centralt vende tilbage dertil.«

Vodskov kommer ind på Jacobsens optagethed af Georg Brandes i et brev fra 20/12 1874 til Fraenkel (en af »de studiestrædiske genier«). Han skriver: »O Fraenkel, hvad er det, De skriver om Jacobsen? Sidst bandede De paa, at Marie Grubbe var fortræffelig, og nu er De nærved at bande paa, at det er forbi med ham. Symptomerne synes for resten at være alvorlige nok. At han læser – ikke Bra- men Brantôme,⁹ er desværre rimeligt nok, det er Hof og Byskandaler fra Frants I's og Henrik'ernes meget liderlige Tid; at han læser Rabelais er desværre ikke rimeligt, han er i hvert Fald for magelig til at faae meget mere end den kyniske Overflade her; at det er Brandes – gid Fanden havde ham! –, der har givet ham Anvisningen, er utvivlsomt; at han viser ham til Renaissanceen er i sin Orden, men at han viser ham til dens Liderlighed istedetfor til dens store Tanker, dens Kunst, dens Naturbegejstring og Protest mod alle forbenede Autoriteter, er aldeles ikke i sin Orden. Hvor de Mennesker dog ligne sig selv! I en Tid, hvor kraftige Studier kalde paa alle sunde Mennesker, hvor Kritik og Historie paa alle Gebeter har vist: baade at det Overnaturlige kan forklares simpelt og menneskeligt, og at alt det Ideale, som er knyttet dertil, dog kan bevares, i en saadan Tid véd de ikke bedre end at gaae tilbage til Voltaire's Methode, den blot nedrivende Polemik, kun med lidt mindre Vid; og skal de saa ret søge hen til det sunde, naturlige, oprindelige, paavirkningsfrie Menneske, saa ved de ikke bedre end at gaae til den liderligste Tid, vi kender! Og saa tror de endda, at Tiden, ja Fremtiden ret er inkarneret i dem. Vilde Brandes – gid Fanden havde ham – endda nøies med at sløse sin egen rige Begavelse bort og ikke tillige forkvakle saa dygtige Folk som Jac.«

9 Pierre Brantôme (1540-1614), fransk Renaissance-forfatter

Citatet er betegnende for Vodskov, der vendte sig imod den blanding af politisk agitation og litteraturkritik, som han mente, Brandes gjorde sig skyldig i. Man må ikke tro, at Jacobsen udelt beundrede og Vodskov udelt forkastede Georg Brandes og hans indflydelse. Jacobsen havde næppe glemt sit første møde med Georg Brandes i 1866, som eftertrykkeligt havde frakendt ham ethvert talent. Heller ikke, at Brandes havde ignoreret *Mogens*, da den udkom i *Nyt Dansk Månedsskrift* i 1872. Og Jacobsen var udmærket godt klar over, at Brandes ikke syntes om *Niels Lyhne*.

Og Vodskovs forhold til Brandes var fra begyndelsen noget blandet. I en anonym notits i *Dagbladet* i 1872 havde Vodskov anmeldt en samling Digte af Holger Drachmann. Han skrev, at man ikke skulle tage det socialistiske i digtene alt for alvorligt, og tilføjer:

»Det betydeligste, disse Dage have bragt os af Lyrik, er Holger Drachmanns Digte.« Og han fortsætter: »Istedetfor at røbe Manglerne ved det Bestaaende, røbe disse Digte kun, at Forfatteren vil opponere, uden ret at vide mod hvad ... de er iøvrigt kraftige og gode i Formen, de have, hvad Forfatteren mener vor Poesi trænger til, »Hidsighed i Blodet og muskelspændte Arme«, Fejlen er kun, at Blodet koger uden Grund og Armene fægte i Luften« [...] et Flertal af disse Digte røbe mere Evne til at protestere end til at præstere.«

I *Det moderne Gjennembruds Mænd* forsvarede Brandes sin protégé, skrev endda, at »Drachmann havde gjort det kunststykke at sætte *Internationale's* Program på Vers« (digtene *Engelske Socialister* og *King Mob*). Det var nu nok mest for at ramme sin yndlingsaversion Topsøe og hans avis, at han skrev, at Drachmanns venner »trak paa Smilebaandet, da det Blad, som har havt hin forunderlige Evne til om enhver af den nye Skoles Repræsentanter straks fra først af at sige netop det taabeligste, der lod sig sige om ham, straks om Drachmann bemærkede, at hans Digte røbede »mere Evne til at protestere end til at præstere«. De vidste fuldtvel, at det Modsatte var Sandheden.«

Senere hen, da Vodskov anmeldte *Det moderne Gjennembruds Mænd* i *Illustreret Tidende* i 1884, røbede han, at det var ham, der havde skrevet anmeldelsen af Drachmanns digte:

»Min Anmeldelse, en ganske flygtig Julenotits, var selvfølgelig uden Navn eller Mærke, saa Dr. Brandes har maaske ikke villet ramme mig personligt, men med desto større Sindsro kan jeg undersøge, om jeg virkelig har sagt det Taabeligste, det var muligt at sige – det var dog ganske morsomt at vide. [...] Jeg ofrede gjerne mit lille Begynderforsøg for at have den Glæde at give Dr. Brandes Ret, men selv med min bedste Villie kan jeg ikke finde, at hans Kritik rammer. Enhver, gjentager jeg, som kan læse, maa af Sammenhængen forstaa mine Ord; dermed være ikke sagt, at Dr. Brandes ikke kan læse, men som Figura udviser, er der Lejligheder, hvor han haardnakket nægter sig at kunne det, det er særlig visse Højreblade, der virkelig ligesom gør ham sky, saa at han kaster sig ud fra alle reelle banede Veje og over de urimeligste Grøfter sætter ind paa Misforstaaelsernes og de umotiverede Beskyldningers bløde, uføre Grund.«

Men alligevel! At Vodskov dømte objektivt og ikke bar nag, viser hans artikel om Georg Brandes' essay om *Ferdinand Lassalle*, hvor Vodskov tydeligt og med sikker hånd trækker skillelinjer mellem Brandes' første artikler om danske digtere, *Hovedstrømningerne* og endelig de fire seneste portrætter:

»Man tør maaske sige, at Dr. Brandes's Produktion nu er naaet til sit tredje Stadium. Først kom den rige Samling Kritiker og Karakteristikker, der udmundede i en lang Række Billeder af danske Digtere og gav os Udsigt til endelig engang at faae en aandfuld og overlegen Skildring af vor Litteraturs nyere Historie¹⁰. Saa fulgte Episoden med den frie Tanke og de fra det første Anlæg af forfejlede »Hovedstrømninger«. Og nu endelig de fire store, bredt udførte, fra de forskjelligste Omraader hentede Portraiter af Kierkegaard, Tegnér, Disraeli og Lassalle,

10 Der tænkes her på de artikler om bl. a. H. C. Andersen (1869), C. Hostrup (1868) Frederik Paludan-Müller (1867) fra tiden for gennembrudsforelæsningsne 1871.

hvor Dr Brandes's centrale kritiske Begavelse igjen mere og mere har faaet Overhaand over det agitatoriske Element i hans Natur.«¹¹

Der tegner sig, bortset fra den helt negative holdning til Georg Brandes, tre standpunkter i 1870'ernes og 1880'ernes kulturkamp. Det ene var, at Georg Brandes håndterede sin rolle i det moderne gennembrud så godt, han kunne, og at vi kan takke ham for, at gennembruddet kom og blev, som det blev, det andet standpunkt var det ikke helt gængse, at gennembruddet ville være kommet alligevel, måske blot senere.

Forfatteren Jakob Knudsen gav udtryk for denne opfattelse i 1912, da han i anledning af Georg Brandes 70-års dag skrev et essay *Georg Brandes og den danske Dannelse*, der blev trykt i Politiken:

»Georg Brandes' aandelige Kraft viser sig ikke deri, at han førte Naturalismen ind over Norden. Den var kommet alligevel og vist meget snart efter 1871, selv om ikke ved et bredt Gennembrud, saa igjennem utallige Revner og Sprækker – Europa stod jo fuldt deraf.«¹²

Og Harald Nielsen udtrykte det samme standpunkt i 1922:

»Den Tidsaand, Georg Brandes udløste, laa netop spændt og færdig til Eksplosion, som en ladt Bøsse. En Række Unge stod parat til at søge sig nye Udtryk. Eller tror man, at J. P. Jacobsen *ikke* havde fundet sin Ejendommelighed som Skribent, Holger Drachmann *ikke* sin som Digter, hvis Georg Brandes ikke havde været? For den sidstes Vedkommende tør man i hvert Fald sige, at Indflydelsen har været fuldt saa meget vildledende som vejledende. Eller tror man, at Herman Bang vilde havde udfoldet sig mindre særegent, hvis Hovedstrømmingerne ikke var gaaet forud?«¹³

Vodskov stod i kulturkampens tid temmelig alene med det tredje standpunkt, som vist nok kun digteren H. V. Kaalund delte. Denne havde i 1872 skrevet til Brandes og udtrykt sin agtelse for »den

11 *Spredte Studier*. s. 167

12 Citeret efter *Efter Georg*, Aarhus 2015, s. 8

13 Harald Nielsen, *Ursurpatoren*, København 1922, s. 4.

Overbevisningens Varme, hvormed De har kæmpet for Deres Anskuelse, men jeg beklager ikke desto mindre den Pirrelighed og – tilgiv mig! Men jeg kan ikke finde noget mildere Ord – Intolerance hvormed De og Deres Tilhængere ere traadte udfordrende i Skranken.«¹⁴

Vodskov taler selv i et brev til redaktøren for *Illustreret Tidende* P. Hansen fra januar 1881 om sit »afgjorte *Centrumstandpunkt*«. Han beundrede Brandes for hans kritiske evner, men fandt ham alt for intolerant. Hvis Brandes ikke havde været så uforsonlig og agiterende, så fornærmende i sin fremfærd, hvis han havde argumenteret litterært for sine synspunkter, ville en meget større kreds have accepteret det nye, der var på vej.

Nu gik det, som det gik, og det moderne gennembrud blev til det største og længste skænderi i nyere dansk historie.

★

I *Spredte Studier* behandler Vodskov stort set alle de skillelinjer, der kendetegnede 1870'ernes og 1880'ernes kulturelle kamp i Danmark. Han indleder samlingen med ordene:

»Hvis de her samlede Afhandlinger maatte have nogen Værdi, vil det først og fremmest bero paa at de ere skrevne uden nogetsomhelst personligt Hensyn og uden noget som helst Partihensyn enten til Højre eller Venstre. Det er ogsaa det, der har bragt mig til at udgive dem paa Ny; hvor Partilidenskaben kommer saa skarpt og saa rundeligt til orde som herhjemme, turde der dog maaske være Brug for lidt uafhængig Kritik.«

Og han fortsætter:

»Det er ikke nogen let eller taknemmelig Opgave, jeg i disse Afhandlinger har søgt at løse. At bekæmpe vor nuværende Afart af Fritænkning og tillige at hævde den frie Tankes Ret, at forene den

14 Brevveksling med nordiske forfattere og Videnskabsmænd, Bd. III, 380

skyldige Anerkjendelse af Kritikerne og Videnskabsmanden G. Brandes med en tilstrækkelig bestemt Protest mod Polemikerne, at bebrejde det store Publikum dets Uretfærdighed mod saamange af det litteraire Venstres bedste Kræfter og samtidigt at værges sig mod det samme litteraire Venstre som Helhed og Parti, og fremfor Alt at stemple vort usalige Kjørsammen af Litteratur og Politik, ligegyldigt om Blandingen saa døbes »Højre« eller »Venstre«, alt dette er saare vanskeligt, og hvorledes det vil blive lønnet af Partigængere, det kan man vide forud.«

★

Vodskov overlevede Jacobsen med 25 år. Deres venskab ebbede ud i årene efter 1872. Men glimtvis mindedes Vodskov flere gange Jacobsen i sine breve. Især til den fælles ven fra Studiestræde-årene Em. Fraenkel, der var blevet læge i Slagelse. Denne havde i Politiken i 1885 skrevet en artikel om Jacobsen: »Jacobsen var egentlig personlig indifferent i religiøs som i mange andre Henseender. I sin Indifferentisme havde han sin største Svaghed og sin største Styrke. Han betragtede Menneskene og deres Liv, som han betragtede sine Planter.«¹⁵ Vodskov kommenterede i et brev fra 30. 7 til Fraenkel dennes artikel: Din Artikel om Jacobsen synes jeg udmærket om; Arten af hans Fritænkning synes Du mig at have karakteriseret fuldstændig korrekt. En af de Gange, jeg var hos ham i Adelgade, talte vi om, hvem der stadig kom til ham, og da jeg tilføjede »og saa Edvard Brandes«, svarede han med en aldeles ubeskrivelig, næsten haanlig Overlegenhed: »E. Br. hører ikke til mine Nærmeste«, eller saa omtrent, jeg staar inde for Tonen, ikke for Ordene. Jeg finder altsaa ogsaa i den henseende, at Du rammer rigtigt, Firmaet E. Br. & J. P. eksisterer sikkert kun i den Førstes Indbildning.«

15 Politiken, 13. 7. 1885

Biografisk Leksikon kommer ind på nogle af Vodskovs karaktertræk: »V. var en fin og nobel Personlighed, en ensom Grublernatur med stærkt særprægede Meninger, der i Forbindelse med en vis Indsluttethed og Stejlhed bragte ham til at sky Menneskenes forvirrede Samfund.« Den eneboertilværelse, han valgte sig, tog sin begyndelse i november 1887 og varede helt til 1908. Stedet, han havde fundet sig, var en lille ø, Kullö, (i dag Skaldens Ö) i en af det skovrige Smålands mange søer, Möckeln. Der lejede han et lille hus, hvor han levede i 21 år, nøjsomt, undertiden fattigt. Han tilbragte sine dage med fysisk arbejde, og når dagen var til ende, begyndte han sit videnskabelige arbejde, det store religionshistoriske værk om sjæledyrkelse og naturdyrkelse.¹⁶

Han beskriver stedet i et brev til sin mor i november 1887, lige da han var flyttet ind i huset:

»Jeg boer altsaa i mit eget lille Hus: to herskabelige Værelser, Køkken, Spiskammer, Kælder, stort Loft og stort Udhus. Selve Huset er udmærket indrettet, lunt og hyggeligt med vældig Porcellains-ovn, der varmer som en Smedde-esse, derimod er Grunden et helt Vildnis, bogstaveligt uberørt af Menneskehaand [...] Det var end ikke muligt at gaa rundt om Husene eller hen til den for resten udmærkede Brønd eller ned til Søen, uden næsten med Livsfare at springe fra Sten til Sten eller blive hængende i Busk og Krat; [...] Du forstaar nok, at netop dette Vilde er noget, der tiltaler mig.«

Vodskovs ophold i Sverige blev samtidig afslutningen på hans litterære aktiviteter. Han viede fra nu af al sin tid til det store værk om *Sjæledyrkelse og Naturdyrkelse*. Men det blev først og fremmest hans litterære indsats, der blev husket og mindet i nekrologer, da han døde i 1910.

Det sidste brev, Vodskov skrev, var til vennen Em. Fraenkel; Han var som sagt blevet læge i Slagelse, og han og Vodskov havde en lang

16 Dansk biografisk Haandleksikon, 3. Bd. 1936, s. 745

korrespondance gennem hele Vodskovs udlændighed. Det sidste brev fra Vodskov blev skrevet den 14. marts 1910, få dage før hans død. Det lød:

»Sidste Hilsen fra mit Dødsleje – for træt til at tale med dig – Levvel. Billedet er med Hilsen og Tak til Fru Minna. Ak, om I vidste, hvor det er let og fornøjeligt at dø; alle taabelige Krav paa evig Personlighed og Salighed forsvinder, Sandheden griber os og fører fri og glad gennem Dødens Porte, thi selve Døden er den eneste Salighed, det højeste, Livet har at byde os. Tag ikke ind. Jeg kan ikke tale med dig.

H.V.«¹⁷

Takanens bronzere relief af H. S. Vodskov. Uden datering. Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg.

17 I Breve fra og til Hans Vodskov skriver Erik Reitzel-Nielsen: »Troels G. Jørgensen har nævnt (»Dacia« XXXVI (1971), 11), at Vodskov med dette udtryk måske med fortsæt har sat sig i modsætning til slutningsordene i J. P. Jacobsens »Niels Lyhne« om »den vanskelige Død«.« Nævnte værk, Bd. II, s. 150

J. P. Jacobsen Selskabet

J. P. Jacobsen Selskabet blev stiftet i 1958 for at redde digterens fødehjem i Thisted fra nedrivning. Huset blev året efter restaureret og rummer i dag Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. J. P. Jacobsen Selskabets formål er at medvirke til at bevare og fremme interessen for J. P. Jacobsens litteratur og liv, samt værne om Jacobsen-minder.

Gennem årene har Selskabet bidraget til at udgive publikationer om Jacobsen, arrangere foredrag, studiekredse og koncerter. Selskabet samarbejder med Institut for Kommunikation og Kultur ved Aarhus Universitet om udgivelse af skriftserien, »Jacobseniana. Skrifter fra J. P. Jacobsen Selskabet«. Skriftserien udkom første gang i 2006 og udsendes gratis til Selskabets medlemmer.

J. P. Jacobsen Selskabet har fysisk hjemsted på Thisted Museum, Jernbanegade i Thisted. Museet og Selskabet har et tæt og godt samarbejde. Museet rummer en mindestue for Jacobsen og formidler på fornem vis viden om hans liv og baggrund.

J. P. Jacobsen Selskabet afholder hvert år generalforsamling på forfatterens fødselsdag, d. 7. april, og i tilknytning hertil holdes et offentligt foredrag. Et medlemskab koster 200 kr. om året.

Indmeldelse i Selskabet kan ske ved henvendelse til **Thisted Museum tlf. 9792 0577** (mandag-fredag kl. 8-16). Eller pr. e-mail til thistedmuseum@mail.tele.dk

J. P. Jacobsen Selskabets syv bestyrelsesmedlemmer er følgende:

Svend Sørensen (formand), tidl. museumspædagog,
tlf. 9792 0577, e-mail: svend@thistedmuseum.dk

Jytte Nielsen (kasserer), museumsleder,
tlf. 9792 0577, e-mail: jytte@thistedmuseum.dk

Knud Sørensen, forfatter,
tlf. 9772 5085, e-mail: knudsoerensen@dlgpost.dk

Ib Nord Nielsen, tidl. klitplantør,
tlf. 4057 9323, e-mail: ib.nord.nielsen@gmail.com

Poul Bangsgaard, tidl. højskoleforstander, forfatter, foredragsholder,
tlf. 2018 4834, e-mail: bangsgaard@pc.dk

Jørn Erslev Andersen, lektor, lic.phil.
tlf. 4023 8551, e-mail: joern.erslev@cc.au.dk

Else Bisgaard, lektor,
tlf. 9793 1120, e-mail: elsebi52@gmail.com

Indhold:

Forord

Jørn Erslev:

Anna, Jens Peter og retten til sin egen stemme

Ernst-Ullrich Pinkert:

Emil Nolde ved Jacobsens grav

Michael Riber Jørgensen:

Jacobsen spejlet på tysk

Poul Holm Bangsgaard:

Thisteddreng og dørhåndtag

Else Bisgaard:

Thy i hans litteratur

Svend Sørensen:

Broder William

Ib Nord Nielsen:

Forårstur i Længslernes Land

Per Jacobsen:

Et venskab